

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДИТЯЧИХ ІГОР У
СВІТЛІ ЗМІН У С. ЧЕПА ТА С. ФОРГОЛАНЬ
ВИНОГРАДІВСЬКОГО РАЙОНУ
Кекерчені Фружина Жолтівна

Студентка IV -го курсу
Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»
Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юрїївна,
кандидат наук, доцент

Завідувач кафедрою філології:

Берегсасі Аніко Ференцївна
доктор габілітований, доцент, професор

Робота захищена на оцінку _____, « ___ » _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДИТЯЧИХ ІГОР У
СВІТЛІ ЗМІН У С. ЧЕПА ТА С. ФОРГОЛАНЬ
ВИНОГРАДІВСЬКОГО РАЙОНУ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»

Кекерчені Фружина Жолтівна

Науковий керівник: **Кейс Маргарета Юрївна,**

кандидат наук, доцент

Рецензент: **Чордаш Василь Васильович, викладач**

Берегове
2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

GYERMEKJÁTÉKOK KUTATÁSA ÉS ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE A VÁLTOZÁS TÜKRÉBEN CSEPÉBEN ÉS FORGOLÁNYBAN

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Kökörcsényi Fruzsina

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Filológia «Magyar nyelv és irodalom»

Témavezető: Dr. Kész Margit, kandidátus, docens

Recenzens: Csordás László, tanársegéd

Tartalom

I. Bevezetés	6
1. A munka tárgya és célja	6
2. A munka menete.....	6
II. A szakirodalom áttekintése	8
1. A magyar gyermekjáték-kutatás múltja.....	8
2. A játék fogalma	17
III. A kutatott települések története, néprajzi bemutatása.....	21
1. Csepe.....	21
2. Forgolány	21
IV. A kutatott gyermekjátékok bemutatása	22
1. Felnőttek játécai ölbeli gyermekekkel.....	22
2. Mondókák	24
3. Játékok	27
3.1 Eszközös játékok.....	28
3.2 Mozgásos játékok.....	33
3.3 Párválasztó játékok	36
3.4 Szellemi játékok.....	37
V. A kérdőívek kiértékelése	48
VI. Összegzés	47
Felhasznált irodalom.....	49
Ukrán nyelvű összegzés.....	53
Melléklet	

Зміст

I. Вступ	6
1. Об'єкт і мета роботи	6
2. Робочий процес	6
II. Огляд літератури	8
1. Минуле дослідження угорських дитячих ігор	8
2. Поняття гри	17
III. Історія та етнографічна презентація досліджуваних поселень	21
1. с. Чепа	21
2. с. Форголань	21
IV. Презентація досліджуваних дитячих ігор	22
1. Дорослі ігри з дітьми на колінах	22
2. Рими	24
3. Ігри	27
3.1 Інструментальні ігри	28
3.2 Рухові ігри	33
3.3 Ігри на сватання	36
3.4 Інтелектуальні ігри	37
V. Оцінка анкет	38
VI. Висновки	47
Список використаної літератури.....	49
Українське резюме.....	53
Додатки	

I. BEVEZETÉS

Kárpátalja sajátos földrajzi-politikai fekvésénél fogva fontos szerepet tölt be a hagyományos magyar népi kultúra megőrzésében. Olyan, az összmagyarság szempontjából különösen értékes hagyományelemek konzerválódtak itt, amelyeket főként a periférián élő, természetes földrajzi akadályokkal, több évtizedes politikai határokkal elzárt területeken lakó magyar közösségek őrizhettek meg. Az itt élők számára a hagyományos kultúra megőrzése az identitás megőrzését jelentette. Segített túlélni a legnehezebb időszakokat is.

Dolgozatomban két kárpátaljai település, Csepe és Forgolány népi gyermekjátékait fogom felkutatni és dokumentálni.

1. A munka tárgya és célja

Munkámban bemutatom Csepe és Forgolány népi játékeit, ismertetem a település sajátosságait és folklorisztikai jelentőségét.

Mivel a társadalom változik a gyors fejlődés következtében, feltételezem, hogy a népi játékaink is változnak, így változatokban élnek. Céлом az lesz, hogy szakdolgozatomban ezt a változást szemléltessem.

Munkám másik célja, hogy a következő hipotéziseket bebizonyítsam:

- A településen élő idős emberek ismernek népi játékokat, amiket fiatal korukban játszottak.
- A kutatott falvak fiataljai is ismernek bizonyos népi játékokat, azonban már az új keletű, az újonnan tanult játékok is megfigyelhetőek náluk.
- A népi játékoknak változataik is vannak akár két településen belül is.

2. A munka menete

A kutatásom tehát a fentiekben említett kárpátaljai településeken fog zajlani, az idősek, illetve a fiatalok között. Dolgozatomban terepmunkát végzek, az idősek által ismert népi játékok lejegyzésére a mélyinterjúzás módszerét fogom alkalmazni, az interjúalanyokat hólabda módszerrel fogom kiválasztani, az elmondott játékokat lejegyzem, s a későbbiekben majd elemezni fogom, illetve összehasonlítom majd a szakirodalomban talált játékokkal is. Az interjú közben fontos az, hogy nyugodt, felszabadult légkört teremtsék, hogy az interjúalanyok ne érezzék magukat feszélyezve.

A fiatalok körében szintén a népi játékokat fogom vizsgálni kérdőívek segítségével. A kérdőívek olyan játékokra fognak irányulni, amit az idős interjúalanyok mindegyike ismert, esetleg változatokat is találtam egyes játékok között. A játék színterére is kíváncsi vagyok a két generáció között, s a kérdőívben majd erre is választ szeretnék kapni. Miután kielemeztem a kérdőívet, s a mélyinterjúkat is lejegyeztem, egy összehasonlítást fogok majd végezni.

A szakirodalmi háttér feldolgozására is nagy hangsúlyt fogok fektetni, összehasonlítok majd egyes szakirodalmakat, illetve fontosnak tartom azt is, hogy kárpátaljai vonatkozású szakirodalmat is igénybe vegyek a munkám során.

A kutatás nagyobb egységei a következők lesznek:

- a szakirodalom részletes áttekintése: különböző szakirodalmak ismertetése, összehasonlítása, a játék fogalmának a tisztázása, illetve a különböző játékok kategóriákba sorolása. Előreláthatólag a következő szakirodalmakra fogom a legnagyobb hangsúlyt fektetni, s erre fog főként épülni a munkám:

- Kiss Áron. *Magyar gyermekjáték- gyűjtemény*, Holnap Kiadó, Budapest, 1891
- Lázár Katalin. *Népi játékok*, Planétás Kiadó, Budapest, 1997
- Voight Vilmos. *A Magyar Folklór*, Osiris Kiadó, Budapest 1998

- a települések rövid bemutatása: történelmi háttér, létszám, a lakosság összetétele, néprajzi bemutatás.

- a kutatott gyermekjátékok bemutatása: a kutatott játékok kategóriákba sorolása, elemzése, az idősek és a fiatalok által ismert játékok összehasonlítása.

- összegzés: a kutatás hipotéziseinek bizonyítása, vagy esetleg cáfolása.

Fontosnak tartom azt, hogy olyan kárpátaljai településeken kutassak, amelyek valamilyen szinten elvannak zárva más településektől, így a kutatott játékok biztosan megmaradtak olyannak, ahogyan azt évtizedekkel ezelőtt játszották.

II. A SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

1. A magyar gyermekjáték kutatás múltja

A népi játékaink a hosszú éveknek köszönhetően formálódtak, s váltak olyanná, ahogyan ma ismeri őket az ember.¹ Körülbelül kétszáz éves múltra tekint vissza a magyar gyermekjáték-kutatás.²

A magyar gyermekjáték kutatás múltja rendkívüli eredményekkel büszkélkedhet. A legkorábbi kutatásokra a nem tudatos lejegyzés volt a jellemző, s az is elmondható, hogy később figyeltek fel, mint a felnőtt folklorra, s ez egyaránt jellemezte a hazai és a nemzetközi viszonylatokat is.³ A gyermekjátékok ekkor még csak irodalmi művekben, pedagógiai munkákban, voltak megfigyelhetőek.⁴ A gyermekkultúra fő területe a játék, de a felnőttek életében is ugyanúgy jelen van ez a tevékenység, de a mindennapi teendő mellett kevesebb idő jut ezekre a dolgokra, főleg a XXI. században. A gyerekek a játékot nagyon komolyan veszik, beleképzelik magukat a játék által nyújtott szerepbe. Például mikor azt játsszák, hogy főznek, el is hiszik azt és teljes átéléssel játszanak. A játék segít a fejlődésben, segít leküzdeni a szorongásaikat.⁵

A tudományos igényű kutatások a 19. században indultak meg. Ebben az időben, a folyóiratokban, hetilapokban gyermekjátékokkal foglalkozó közlemények jelentek meg, fontos itt kiemelnünk a *Tudományos Gyűjtemény*, a *Hasznos Mulattató*, a *Mulattató* hasábjain megjelent írásokat. Ezek a közlések voltak a játékkutatásban fontos előrelépések, és továbbra is fennmaradtak a különböző más célzattal kiadott művek játékleírásai is, amelyek nemcsak játékneveket és játékleírásokat tartalmaztak, hanem a játék forrásának a helyszínét is megjelölték.⁶

A néprajztudomány pontos kifejeződése a nemzeti tudatosodás volt. A gyermekjáték-kutatás korábbi eredményei arra utaltak, hogy a játékokban felfedezhetők és kimutathatók a nemzeti sajátosságok.⁷ Fontos szempont a kutatások céljából az, hogy a 19. század végére a tudományos pedagógia, valamint a gyermekpszichológia is kialakult, ami ugyanúgy érdeklődéssel kutatta a népi- gyermekjátékokat.⁸ Ez pedig azt eredményezte, hogy különböző célú, jellegű, típusú játékgyűjtemények jelentek meg.⁹ Nagy jelentőségű

¹ Lázár 1997:20.

² Lázár 1997: 26.

³ Katona: 1989: 377.

⁴ Dömötör 1990: 532.

⁵ Demény 2008: 87.

⁶ Dömötör 1990: 533.

⁷ Dömötör 1990: 533.

⁸ Dömötör 1990: 533.

⁹ Lázár 1997: 26.

volt a Magyar Nyelvőr megindítása 1872-ből. Ez a folyóirat nemcsak a figyelmet hívta fel a népi játékokra, hanem néhányat közölt is belőlük. Ebben az évben megindult a Magyar Népköltési Gyűjtemény, és ez is közzétett népi játékokat. Ezek hatására nemcsak egy-egy gyűjtés jelent meg, hanem komoly értékkel bíró gyűjtemények. Itt kell megemlíteni egyes népköltési gyűjteményeket is, amelyek elsősorban gyermekjátékszövegeket tartalmaztak.¹⁰

Ilyen Erdélyi János *Válogatott Magyar Népdalok* című gyűjteménye, ami bár nem gyermekjátékokat közöl, hanem csak népdal szövegeket tartalmaz különböző csoportosításokban. Például találhatunk a gyűjteményben szerelmi dalokat, bordalokat, pásztori dalokat és akár katonadalokat is. Egy népdal szövege a gyűjteményből:

Elment az én babám, itt hagyott engemet,

Elvitte magával, minden víg kedvemet.

Aláfoly a Duna, nem foly többé vissza,

Elment az én babám, nem jön többé vissza.

A fecske is elmegy, de tavaszra megjön,

*De az én galambom, akkor is csak nem jön.*¹¹

Fontos tehát tudnunk, hogy a 19. század végén és a 20. század elején jelentős gyermekjáték- monográfiák születtek Európában. Ezek a gyűjtések viszont nem magát a gyermekjátékot kutatták, hanem úgy tekintettek a gyermekjátékokra, mint ősi műveltségi elemekre. Így az ilyesfajta gyűjtemények csak magukkal a játékkal törődtek, funkciójukról szinte semmit sem tudhatunk meg.¹²

Hazai gyűjtemények közül kiemelkedő Kiss Áron Magyar gyermekjáték-gyűjteménye, 1891-ből.¹³

Ez a gyűjtemény több mint ezer játékot közöl, mindig dallammal, illetve a származási hely megjelölésével. Kiss Áron a gyermekjátékokat rendszerbe szeretne volna foglalni, felosztásának szempontjai pedig ma is elfogadhatóak lehetnek. A gyermekek fejlődésének, növekedésének alapján sorolja fel az életkornak megfelelő játékokat.¹⁴

1883-ban Kiss Áront a gyűjtés vezetésével bízta meg a Tanítógyűlés. 1885.május 12-én kezdhette meg a munkát. A gyűjtés megkezdése nem hozta meg a nagy sikert, ám 1877 nagy fordulópontra jelentett, hiszen ekkor nagy erővel indult meg a gyűjtés és már abban az évben megvolt az anyag, és az ország minden megyéjéből érkezett valamilyen

¹⁰ Dömötör 1990: 533

¹¹ Erdélyi 1857:29.

¹² Dömötör 1990: 534.

¹³ Kiss 1891.

¹⁴ Kiss 1891: 1-487.

gyermekjáték. Kiss Áron elmondja az előszóban, hogy a gyűjtés folyamán elővett különböző nyomtatásban megjelent játékokat, különböző folyóiratok köteteit, de miután rájött arra, hogy nagyon sok ugyanolyan játékot talált, félretette ezeket, hiszen ezek időpocsékolást jelentettek, pozitív értelemben annyi jelentőségük volt talán, hogy ráébresztette arra őt és talán másokat is erre segített volna következtetni, hogy az adott játékok nagy elterjedésben vannak jelen az országban. A megtartott anyagot a kutatónak rendszereznie is kellett valahogyan. Ő a gyermek fejlődését vette alapul.¹⁵

Ezt figyelembe véve, a *Magyar Gyermekjáték- Gyűjtemény* különböző szakaszokra van bontva, ami átláthatóvá teszi az egész gyűjteményt.

Az első szakasz tehát a *felnőttek játécai ölbeli gyermekekkel*, itt szövegeket találunk, dallamot még nem, a szövegek végén játékleírással, illetve helyszínmegjelöléssel.

Ezek a játékok általában olyan mondókák, amelyeket a szülő vagy éppen a dajka végez a kisgyerekekkel olyan nyelvi szinten, amelyet ő már megért. Ezek általában valamilyen testrészre szeretnék felhívni a figyelmet. Például ilyen a *tenyeresdi*.¹⁶

A második szakaszba a *mondókák* tartoznak. Itt állatcsalogató és állatriasztó mondókák vannak, hiszen a kisgyermeket különösen érdeklik az állatok, azokra kiabálnak, azoknak beszélnek és énekelnek. Az előző szakaszhoz képest itt dallamokat is találunk, szöveget, játékleírást és helyszínmegjelölést is. A dallamokat Bartalus István zenetudós nézte át és Sztankó Béla rendezte sajtó alá.

A legelterjedtebb állatcsalogatók a fecskéhez és a gólyához kötődnek. Ez a két madár a tavasz hírnöke. Itt már hiedelmekkel is találkozhatunk, főleg a fecskére vonatkozólag: ha a gyermek mikor meglátja, és úgy tesz, mintha az arcát mosná, akkor lemossa magáról a szeplőt, másik esetben, pedig ha a haját megrántja, akkor hosszú lesz a gyermek haja.¹⁷ De nem csak a fecskéhez és a gólyához kötődnek ilyesfajta hiedelmek, hanem más madarakhoz is. Az úgynevezett *havajgatás*, ami a moldvai Klézsén elterjedt hagyomány. Tavasszal fűzfából fűzfa sípot, úgynevezett *tilinkát* készítenek, amit Húsvét reggelén fújnak meg. Ez arra szolgál, hogy a holtak hallva a *tilinka* hangját tudják azt, hogy elérték a tavaszt és a Húsvét napját.¹⁸

Az állatcsalogató és állathívogató régiségét az is bizonyítja, hogy gyakran előfordul benne a török és a görög gyerek, illetve a síp, dob, nádi hegedű.¹⁹

¹⁵ Kiss 1891: előszó.

¹⁶ Kiss 1891: 503.

¹⁷ Kiss 1891: 503.

¹⁸ Tátrai, Karácsony 1997: 100.

¹⁹ Kiss 1891: 503.

A helyszínmegjelölés tanulmányozása után észre lehet venni, hogy nem csak helyszíneket találunk, hanem néhány esetben a Magyar Nyelvőr neve is megjelenik, amiből szemmel látható, hogy Kiss Áron az olyan gyermekjátékokat tartotta meg a folyóiratból, amit ő arra alkalmasnak és értékesnek talált. Ilyen például a „*Fehér liliomszál, hej, ugorj a dunnába...*” kezdetű gyermekjáték, amely dallam nélkül, játékleírással található meg a gyűjteményben.

A második szakaszban jóval több mondóka található, mint az elsőben.

Elhaladva az állathívogató és állatriasztó mondókáknál másfajta mondókákat találhatunk, például játékra szólító mondóka, kiolvasó mondóka, hintázó mondóka. A kiolvasó mondóka általában arra szolgál, hogy a játékhoz pártokra szakadjanak szét, vagy valakit kiküldjenek, például fogónak. A kiolvasás úgy zajlik, hogy valaki elkezd mondani hangosan egy verset, ütemről ütemre másik gyerekekre rakva a tenyerét. Akire a végső szótag esik, az lesz kint, vagy az fog a fogócskában vagy éppen az veszít valamit. Ebben a gyűjteményben 877 kiolvasás található, amely közül 270 a német nyelvet, 450 pedig a britet és az amerikai nyelvet képviseli.²⁰

A harmadik szakasz már maga a *játékok* címszó alatt szerepel. Ez a legterjedelmesebb szakasz a gyűjteményben. Itt különböző felosztások vannak: beszélő állatokkal való játszás, mozgó és táncos játékok, körtáncok, láncjátékok, hídjátékok, lakodalmas játékok, aztán eszközös játékok. A beszélő állatokkal való játékok nagyon elterjedtek mindenfelé. Ide tartozik a *cicázás*, vagy akár az *egeres* játék, illetve a *libás* játék is.²¹ A körtáncok a csárdás elődjének tekinthetők. A táncosok megfogják egymás kezét, aki a sor elején van, az vezeti a sort. A tánc csendes és lassú lépésekkel kezdődik, aztán fokozatosan egyre gyorsabb lesz, és egész táncfigurák jönnek létre. A férfi néhányat perdül, aztán megfogja táncspárja kezét és vele is pördül néhányat, közben figyelve arra, hogy a kör alakja megmaradjon. A körtáncok legszebb darabjának tekinthető az *ispilángi rózsá*, amelynek számos változata ismert, de néhányat már száz évvel ezelőtt feljegyeztek a Magyar Hírmondóban.²² A hidas játékokat Mannhardt állította össze egy kötetben. Ő mitológiai nyomokat keres a játékban. Néhány hagyományra hivatkozva, például a görög és a zsidó hagyományokra, azt állítja, hogy ez a játék a halott lelkek pokolba vagy a mennybe való jutását jelképezi.²³ A gyűjteményben a hidas játékok közel 80 darabot tartalmaznak, 8 különféle változat figyelhető meg, amelyek a következők: aranykapu játék,

²⁰ Kiss 1891: 509.

²¹ Kiss 1891: 512.

²² Kiss 1891: 513.

²³ Kiss 1891: 513.

újholdjáték, hídépítés, szent Erzsébet játék, révészjáték, Lengyel László-játék, híderesztés és utcahossza. A híd mellett nálunk gyakran előfordul a kapu is. A víz neve az úgynevezett Jordán-vize. Különböző személyek játsszák: innensők, túlsók, első, második csoport vagy sereg, őr, vezér, utasok, kapusok, vezér és pálcás lány.²⁴ A hidas játékok egyik változata a szent Erzsébet játék, de az ő neve gyakran szerepel még pünkösdi énekekben és más gyermekjátékokban is. Ő a katolikus egyház egyik legtiszteltebb női szentje volt. Nevéhez fűződik az úgynevezett rózsza-csoda.²⁵

A gyűjteményt tanulmányozva észrevehetjük azt, hogy egyes játékok megszámozva változatokban fordulnak elő, ezek akár dallamilag, vagy akár szövegileg térhetnek el egymástól.

A jelentős gyűjtemények megjelenése után újból következett a visszaesés. Az egyes folyóiratok hasábjairól is eltűntek a gyermekjátékközlések. A játékszerek iránti érdeklődés ebben az időben kezdődik meg, felhívások is megjelennek a játékszerek gyűjtésére.²⁶

Az 1900-as évek elejére tehát a játékszerek kutatása volt jellemző. A gyermekjáték anyagok ebben az időben sajnos sem mennyiségileg, sem minőségileg nem tudták előrelendíteni a gyermekjáték-kutatást.²⁷

Az 1930-as évek közepétől számottevő eredmények születtek a gyermekjáték-kutatások terén. Kiss Lajos neve mellett nem mehetünk el szó nélkül, aki elmeséli a Hódmezővásárhelyen, szegény körülmények között élő emberek életét, közben pedig az olvasó elé tárja a kiskanász meg a csordásgyerek, vagy éppen a libapásztor játékvilágát.²⁸

Lajos Árpád elsőként tett kísérletet egyetlen falu bizonyos típusú játékainak monografikus lejegyzésére, s ebből a kísérletből két kötet is létrejött: *Nótás Gyermekjátékok Domaházán* majd *Fonóélet Domaházán* címmel. Ebből a két dolgozathoz meg tudhatjuk azt, hogy a kislányok hogyan is hagyják el a gyermekjátékaikat és hogyan kapcsolódnak be a felnőttek játékaiba és a mulatságaiba. Neki köszönhetjük még az 1940-ben megjelent gyűjteményt *A magyar nép játékaival* címmel.²⁹ 1943-ban József Dezső által megjelentetett játékmonográfia látott napvilágot, melynek címe *A nyikómenti gyermek magakészítette játékszerei*. Ez a dolgozat 1991-ben hasonló formájában újra ki lett adva

²⁴ Kiss 1891: 514.

²⁵ Tátrai, Karácsony 1997: 158.

²⁶ Dömötör 1990: 534.

²⁷ Dömötör 1990: 535.

²⁸ http://adattar.vmmi.org/cikkek/4538/letunk_1996.3-4_02_kriston_vizi_jozsef.pdf (A letöltés dátuma: 2021.05.04.)

²⁹ http://adattar.vmmi.org/cikkek/4538/letunk_1996.3-4_02_kriston_vizi_jozsef.pdf (A letöltés dátuma: 2021.05.04.)

azzal a céllal, hogy a kortárs gyermekek is megpróbálhassák elkészíteni a benne szereplő játékszereket és eszközöket.³⁰

1940-ben és 1941-ben Mády Zoltán által néprajzi kutatótábor lett megszervezve a budapesti egyetemisták számára Sárközbén. Az itt kutató fiatalok között jelen volt Kresz Mária is, aki az 1942-es megjelentetett falumonográfiájában két olyan dolgozatot is közöl, amelyben a gyermekjátékokról van szó.³¹ Az egyik a *Gyermekélet és játék Sárpilisén*, a másik pedig *Játékok* című dolgozata.³²

A második világháborúval lezáródó időszakra jellemző volt a gyűjtés, de ezek a gyűjtések is alkalmatlanok a néprajzi elemzésre, főként valamilyen pedagógiai vagy művelődéstörténeti okokból jöttek létre. Gyakran nem volt megemlítve a gyűjtés helye, illetve már addig is ismert gyermekjátékok lettek közölve.³³

Összegezve a gyermekjáték-kutatásokon észrevehető az egységes rendszerezés hiánya, az ideális elméleti- módszertani keret hiányzik, és a kutatások kimerülnek az adatközlésben és valamelyes fajta összehasonlításban. A 20. század tehát nem tudta folytatni a századvégi kutatás színvonalát, a gyermekjáték-kutatás tulajdonképpen háttérbe szorult, másodlagos jelentőségűvé vált, de azért így is születtek olyan gyűjtések, amelyek nagy jelentőséggel bírnak.³⁴ Viszont sok az olyan kiadvány, ami már egyszer kiadott játékokat közöl.³⁵ Az 1990-es évek elején előtérbe kerül a játékok pedagógiai felhasználása.³⁶

A 21. század kiadványai és gyűjteményei is nagy jelentőségűek. 2004-ben Punykó Mária és Hutterer Éva szerkesztésében *Egyedem, begyedem tengertánc* címen egy gyűjtemény látott napvilágot, melyben kárpátaljai gyermekmondókákat találunk. A mondókák azért fontosak a gyermek életében, mert ezek által jön létre kapcsolat a gyermek és felnőtt világa között.³⁷ A gyűjteményben különböző típusú mondókákat találunk, például öltöztetőket, arcsimogatókat, táncoltatókat, csúfolókat, beugratókat, állatmondókákat, stb. A mondókák végén megtalálhatjuk az adott mondóka gyűjtésének helyét.³⁸

³⁰ http://adattar.vmmi.org/cikkek/4538/letunk_1996.3-4_02_kriston_vizi_jozsef.pdf (A letöltés dátuma: 2021.05.04.)

³¹ http://adattar.vmmi.org/cikkek/4538/letunk_1996.3-4_02_kriston_vizi_jozsef.pdf (A letöltés dátuma: 2021.05.04.)

³² Kresz 1942: 45.

³³ Dömötör 1990: 535.

³⁴ Dömötör 1990: 536.

³⁵ Lázár 1997: 26.

³⁶ Lázár 1997: 26.

³⁷ Punykó-Hutterer 2004: 3.

³⁸ Punykó- Hutterer 2004.

A 2000-ben kiadott *Aranyalma* című játékgyűjtemény is szerves része a magyar népi játékkincsnek. Hintalan László János gyűjtötte a benne megtalálható játékokat. A kiadvány öt részre van felosztva. Az első részben azt a folyamatot találjuk meg, ami magába foglalja a gyűjtéstől a kiadásig terjedő időt. Már a kiadvány elején szó van arról, hogy a hiteles adatközlő az, aki 1945- 50 előtt volt gyerek.³⁹

A második rész már magára a gyűjtött anyagra vonatkozik. A gyűjtés Hévízgyörkön történt. A felosztás hasonló az előbbiekhöz: mondókák külön a természethez, a növényekhez és állatokhoz, kiszámolók, a mozgásos játékok altípusokkal, szintén altípusokkal a párválasztó játékok és az eszközös játékok, aztán találhatunk még szellemi játékokat, illetve az ide be nem illő játékokat, egyéb játékok címszó alatt.

A kiadvány harmadik részében a játék általános jellemzőiről olvashatunk. A következő részben a játékok tovább élese a téma, az utolsó rész pedig maga a függelék.

2004-ben Jókai Mária kiadta *Zoboraljai gyermekjátékok* címen játékgyűjteményét. Már a bevezető első szakaszából kiderül, hogy a kutatás helyszíne mennyire gazdag néphagyományi kincsekkel rendelkezik. Akkor ismerte fel a szerző azt, hogy gyűjtéseinek milyen fontos szerepe van, amikor egy általa vezetett gyermekcsoportnak a műsorához tudatosan elkezdett gyermekjátékokat gyűjteni.⁴⁰ Jókai Mária két nagy csoportra bontotta a gyűjtött játékokat: énekes- és nem énekes játékokra. Az énekes játékokon belül találjuk az altatókat, a mondókákat, a kiszámolókat, a gyermekdalokat, a csúfolódókat, a dalos játékokat, a nem énekes játékoknál pedig az eszközöket és az eszköz nélkülieket.⁴¹ Minden egyes csoporthoz rövid leírást találunk, megtaláljuk a játék menetét, illetve a játékok szövegeit.

Bors Éva, *Mély kútba tekinték* című gyűjteménye 2008-ban jelent meg, népi táncos gyermekjátékokat közöl benne a szerző. Felvidék táncos gyermekjátékait tartalmazza, de ezek a gyermekjátékok a magyarlakta területeken megtalálhatóak különböző változatokban.⁴² A gyűjtemény elején a szerző életrajzával találkozhatunk. Ezt követően a játékok gyűjteményét figyelhetjük meg. A lejegyzésre került játékoknál fel van tüntetve a gyűjtés helye, ideje, az adatközlő neve és életkora, aztán a játék szövege a dallammal, és ezt követi a játék menetének a leírása. A játékok között találhatunk párválasztókat, mondókákat, dudánótákat, karácsonyi köszöntőket és virágvasárnapi játékokat is. Nyolcvannyalc játék került lejegyzésre a gyűjteményben. A játékok mellett képeket is

³⁹ Hintalan 2000: 13.

⁴⁰ Jókai 2004: 5.

⁴¹ Jókai 2004: 6.

⁴² Bors 2008: 9.

láthatunk, melyek az Illésházi Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola gyermekcsoportjának fellépésén készültek.⁴³ A játékleírások után különböző fogalmak magyarázatát olvashatjuk, például megtudhatjuk, hogy a pampuska az egy farsangi sütemény.⁴⁴ Ezt követi egy helynévmutató, majd a felhasznált irodalom és a tartalomjegyzék.

Lázár Katalin 2008-ban kiadott *Gyertek, gyertek játszani* c. kötete, amely ennek a sorozatnak a negyedik darabja, szintén a népi játékokat gyűjti össze és csoportosítja. Ez a kötet az alföldi részről származó játékokat tartalmazza, amely a sorozat legnagyobb kötetének számít. A kötet négy részben tartalmazza a játékokat, minden rész más területről gyűjtött anyagot közöl. Az első rész Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Jász-Nagykun-Szolnok megye játékeit, a második rész Bács-Bodrog, Torontál, Csongrád és Csanád megye játékeit, a következő rész Békés, Hajdú, Bihar és Arad megye játékeit, a negyedik rész pedig Szabolcs, Szatmár, Bereg és Szilágy megye játékeit gyűjti össze. Mind a négy részben ugyanazt a játékfelosztást alkalmazza Lázár Katalin. Először az eszközös játékokkal foglalkozik, azon belül a tárgykészítő, az eszközös ügyességi, a labdajátékok, illetve a sport jellegű népi játékokkal. Ezt a mozgásos játékok követik, amelyen belül elkülöníti az ölbeli gyermek játékeit, a különféle ügyességi és erőjátékokat, a fogócskákat, a vonulásokat. Megismerhetjük ezután a szellemi játékok csoportját, ahova a szellemi ügyességi játékok, a beugratások, a kitalálós játékok, a rejtő- kereső játékok, és a tiltó játékok tartoznak. Ezt követik a párválasztó játékok, ezen belül is a párválasztó körjátékok, a leánykérő játékok és a párválasztó társasjátékok, majd a mondókák, ami természetmondókák, növénymondókák, állatmondókák, bölcsődalok, csúfolók és egyéb mondókák csoportjára van felbontva. A sort a kisorsolók és a kiolvasók zárják. Már a felosztásból is látszik, hogy ez a gyűjtemény milyen sok játékot tartalmaz. Ebben a gyűjteményben is találunk játékváltozatokat.⁴⁵

Hutterer Éva szerkesztésében 2013-ban *Egy aranyat leltem* címen egy gyűjtemény jelent meg, melyben kárpátaljai népi gyermekjátékok találhatóak. Ebben a kiadványban olvashatjuk, hogy a játék egyfajta kísérője életünknek, hiszen jelen van születésünktől a halálunkig. A játék jelentősége a kisiskolás korban a legnagyobb, mivel a gyermek a játék közben tapasztalatokat gyűjt, elsajátítja a felnőtt szerepeit, és spontán módon kulturális többletet is kap.⁴⁶

⁴³ Bors 2008: 9.

⁴⁴ Bors 2008: 117.

⁴⁵ Lázár 2008: 27.

⁴⁶ Hutterer 2013: 5.

A kötetben a játéktípusok Lázár Katalin rendszerezése alapján kerülnek bemutatásra. Egyes játékoknak, mint ahogy Kiss Áron gyűjteményében is a változatait megtalálhatjuk, ami azt tükrözi, hogy ebben a kis közösségben is mennyi variánsa él a játékoknak.⁴⁷

A gyűjteményt főként Bereg és Ung megyei játékok alkotják. Levéltári adatok mellett kárpátaljai gyűjtők gyűjtései is segítségül szolgáltak a kötet szerkesztésénél. Kárpátaljai gyűjtők közül megemlíthetjük például Bagu Balázst, Punykó Máriát, Pál Esztert.⁴⁸ A rendszerezés alapján először a mondókákkal találkozhatunk (természetmondókák, állatmondókák, állathangutánzó, csúfolók és egyéb mondókák). A következő csoportot a kiolvasók és a kiszámolók alkotják. Aztán következnek az eszközös játékok, ahol szintén két csoport különíthető el: az eszközös ügyességi játékok és a sport jellegű népi játékok. Az eszközös játékok után a mozgásos játékok következnek, azon belül is az ölbeli gyermek játéka. A soron következő csoportot a különböző ügyességi és erőjátékok gyűjteménye alkotja, aztán a szellemi játékok, kitalálós játékok, rejtő- kereső játékok, aztán pedig a párválasztó játékok csoportja zárja a sort.

A gyűjtemény végén módszertani javaslatot találunk a népi játékok tanításához. Egyik ilyen javaslat például, hogy olyan játékot válasszunk a gyerekeknek, ami az életkorának megfelelő. Ne legyen se unalmas, se olyannyira nehéz, hogy azt a gyerek ne tudná elvégezni.⁴⁹ A gyűjtemény minden játéknál kottát és játékleírást is közöl velünk, illetve az adott játék gyűjtésének a helyét is megtalálhatjuk.

A *Kárpátaljai Hírmondó* lapjain megjelentek bizonyos játékleírások, amelyekben a gyerekeket arra buzdították, hogy készítsék el az adott játékot. Például 2005-ben a 1. évfolyam 2. számában a nádsíp és a malom készítését mutatják be.⁵⁰

Magyar György 2002-ben *A Kárpát Medence Magyar Gyermekjátékai* címmel megjelentetett kiadványában olvashatunk a korszerű pedagógia, a játék, és a tanterv kapcsolatáról. A tanterv az idő előrehaladásával a játékoktatás feladatát egyre fontosabbnak érzi. A mozgásos játékok nagy hangsúlyt kapnak, a gyermek természetes mozgási formáit szinte teljesen felölelik, például a futást, ugrást, dobást, stb.⁵¹

A korszerű pedagógia bizonyos tartalmi és formai jegyeket emel ki a játékoknak pedagógiai szempontból. Például a játékot olyan tevékenységnek nevezi, ahol az ember

⁴⁷ Hutterer 2013: 6.

⁴⁸ Hutterer 2013: 6.

⁴⁹ Hutterer 2013: 103.

⁵⁰ *Kárpátaljai Hírmondó* 2005: 22.

⁵¹ Magyar 2002: 15.

minden személyiségjegye feltárul. Formai jegyként olvashatjuk azt, hogy a játék érdek nélküli tevékenység, nélkülözhetetlen mind a gyermek és a társadalom szempontjából egyaránt.⁵²

Magyar György gyűjteményében először a játékokról szól röviden,⁵³ majd ezt követően a gyermekjáték- kutatás történetét mutatja be röviden.⁵⁴ Ebben a részben bemutat néhány tantervet, amiben különböző csoportosításokban voltak a játékok jelen, például megtudhatjuk, hogy az 1946-os általános iskolai tantervekben *énekes népi játékok*, *futójátékok*, *stafétajátékok* és a *labdajátékok* csoportját különítették el, azonban már az 1950-es tantervben a végzett mozgás mennyisége alapján készültek el a játékcsoportosítások, s így *nagy mozgású*, *közepes mozgású*, illetve *kis mozgású* játékcsoportokat hoztak létre.⁵⁵

A kiadvány elején jelzésmagyarázatot is találunk, ami a játékok leírásánál lehet segítségünkre.⁵⁶ Ezt követően megtalálhatjuk azokat a játékokat, amelyek a leggyakrabban vannak alkalmazva a pedagógiában. A kötetben csoportosítva vannak a játékok, például *futó- és fogójátékok*,⁵⁷ vagy *labdajátékok*.⁵⁸

Ez a kiadvány is mutatja azt, hogy a játék egyre inkább fontossá válik, beépül az iskolai tantervbe, viszont a változás megfigyelhető, hiszen már mesterségesen figyelhetőek meg a játékok, nem pedig úgy, mint a régmúlt idők napjaiban. A változás a családok összetételére is kiterjedt volt. A második világháború előtti évtizedekben visszamenőleg az volt az elterjedt, hogy a családban sok gyerek élt.⁵⁹ Ezt a nézetet a közmondások is alátámasztották, például *egy gyerek nem gyerek*.⁶⁰ Viszont, a második világháború utáni időszakra ez a felfogás megváltozott, átalakult, és azt a családot, ahol több gyerek volt, lenézték.⁶¹ Ezek a változások mind elősegítették a játék funkcióit és a játékkal kapcsolatos szokásokat.

2. A játék fogalma

A magyar gyermekjáték-kutatás nagyon sokrétű, színes játékot foglal magába, ám a játék fogalmának a meghatározása gondot okoz.

⁵² Magyar 2002: 15.

⁵³ Magyar 2002: 9-10.

⁵⁴ Magyar 2002: 11.

⁵⁵ Magyar 2002: 14.

⁵⁶ Magyar 2002: 18.

⁵⁷ Magyar 2002: 21.

⁵⁸ Magyar 2002: 43.

⁵⁹ Gazda 1980: 15.

⁶⁰ Bárdosi- Kiss 2015: 56.

⁶¹ Gazda 1980: 15.

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a játék fogalma nem más, mint a gyermekeknek időtöltésül, szórakozásképp végzett szabad tevékenysége; másik értelmezés szerint a játék az szabályok szerint végzett tevékenység.⁶²

Minden gyermekjáték gyűjteményben szó esik arról, hogy mi is az a játék, és, hogy miért nehéz a meghatározása. Például:

a) Csak abban az esetben beszélhetünk játékról, amikor a játék valamilyen játékszerrel történik.

b) Olyan csoportos játékokat nevezünk játéknak, amikor szabályok szerint zajlik a játék.

c) A játék ebben a megfogalmazásban már a felnőttek játékait is ide sorolja, például a különböző sportokat, a kártyázást és a sakkozást is.

d) A játék magába foglal egészen a kártyajátékon át, a sportokon keresztül egészen a tréfaig mindent.⁶³

e) A népi játék egy művészi, mozgásos megnyilatkozási forma, amelyre jellemző az átalakulás, a rögtönzés, és a megújulás, de néhány alapelem állandósága is megfigyelhető benne.⁶⁴

f) A játékban, mint tevékenységen feltárul az ember minden személyiségjegye.⁶⁵

Utóbbi miatt fontos az, hogy körülhatároljuk, hogy a továbbiakban milyen játékokkal foglalkozunk.⁶⁶ Ezek alapján a későbbiekben, ha játékról lesz szó, a népi játékok értendők majd alatta.

A népi játékok a régmúlt időkben keletkeztek. Így felmerülhet bennünk az a kérdés, hogy napjainkban alkalmazhatóak- e, illetve mit nyújtanak a mostani generáció gyerekeinek.⁶⁷ Kétféle szerepe van ezeknek: a lélektani és a társadalmi szerep.⁶⁸

A kisgyereket a hagyományos falusi családban születésétől körülvette a játék. A játék segítségével fedezte fel a testét, aztán később a mondókák segítségével megismerte a természetet, az állatvilágot. . Először a saját testét tanulmányozza, majd a külvilágot, a

62 Juhász et al. 1972: 617.

63 Lázár 1996:5.

64 Antal 2002: 36.

65 Magyar 2002: 15.

66 Lázár 1996: 5.

67 Lázár 1997:20.

68 Lázár 1996: 6.

közösséget és a társadalmat is megismeri.⁶⁹ A játék tehát fő tevékenységi formaként jelenik meg a kisgyerek életében.⁷⁰

Az ügyességi játékok fejlesztetik a gyerek önértékelését. Ezek mind fontos szempontok az egészséges felnőtté váláshoz. A játék tehát ekképpen hat az egyénre lélektani szempontból.⁷¹

De mi a társadalmi szerepe? Segít a szabálytudat kialakításában. Senki sem születik úgy, hogy szabálytudata legyen, a gyerekekben 5- 6 éves korban alakul ki. A játék segít abban, hogy az egyén a csapatmunkában el tudjon helyezkedni, illetve a játék segíti elő a szocializációt, a társadalomba való beilleszkedést.⁷² Összegezve, a társadalmi szerepe a játéknak szükséges. Hasznos lehet a kapcsolatteremtés szempontjából is, a viselkedés szempontjából, és a játék következtében így a szocializáció könnyű folyamattá válik.⁷³

A társadalmi szerep mellett rendelkezik a játék pszichológiai, lélektani szerepkörrel is, hiszen születésétől kezdve jelen van életében a játék, s ezek által tanulja meg a saját testének a határait, s megtanul azokkal bánni is.⁷⁴

Már sokszor szó esett arról, hogy a család összetétele, funkciója megváltozott az évek során. De így is jelentős szerepe van a játékoknak. A társadalom megváltozott, de ebbe a társadalomba is szocializálnunk kell, ugyanúgy a játék segítségével.⁷⁵ Segíti az aktivitást, a kreativitást fejleszti, illetve a csoporttudat kialakításában is nagy szerepe van. Ebből látjuk, hogy a játék feladata ugyanaz, csak a forma változott meg.⁷⁶

Megállapíthatjuk azt, hogy a játékokra jellemző a szabad akaraton alapulás, a valóságyszerűség, de nem a valóság, illetve a tér és az idő, mint meghatározó momentum. A játék egy társadalmi akciónak tekinthető, vannak szubjektumai, objektumai, kódjai és a már előbb említett térbeli és időbeli keretei.⁷⁷ Egy megfogalmazás szerint a játék a kikapcsolódás és az önfelelt szórakozás eszköze.⁷⁸ A gyerek a játék segítségével tanulni tud.

Mindezeket a szempontokat megvizsgálva a Magyar Néprajz VI. kötete megpróbált egy játékdefiníciót megfogalmazni, ami a következő: *„a játék a kultúrával való*

⁶⁹ Kecskés 2012: 208.

⁷⁰ Magyar 2002: 9.

⁷¹ Lázár 1996: 6.

⁷² Lázár 1996: 7.

⁷³ Lázár 2005: 21.

⁷⁴ Lázár 1997: 20.

⁷⁵ Lázár 1996: 7.

⁷⁶ Lázár 1996: 9.

⁷⁷ Dömötör 1990: 539.

⁷⁸ Hutterer 2013: 6.

azonosulásnak, a kulturális adaptációnak, a szocializációnak fizikai és ideológiai objektivációja.”⁷⁹

A játék fogalmát meghatározva észrevehetjük azt, hogy a játék fontos szerepet kap a gyermek fejlődésében. Lélektani szerepe az, hogy már születésétől kezdve tanul általa valamit. Eleinte megtanulja a testrészeit, aztán a játék segítségével ismerkedik a külvilággal és így fokozatosan bővül tudása. A játék segítségével kialakul a gyerekekben az önbizalom és az önértékelés.⁸⁰

Összegezve a játék a következő tulajdonságokat foglalja magába: szórakoztató, spontán, versenyszerű, érdek nélküli tevékenység, komplex cselekvés.⁸¹

A népi játékoknak számos felhasználási módja van, az egyik legfontosabb az oktatásban található. Lázár Katalin egyik tanulmányában a népi játékok oktatásban való szerepéről beszél. Már munkája elején olvashatjuk, hogy a zenei nevelésre nagyobb hangsúlyt fektetnek az óvodai nevelés során, azonban a népi játékok is nagy előnyt jelentenek a nevelésben a sokszínű felhasználásának lehetősége miatt. Tanulmányában sorra veszi a játékok típusait és leírja a játékok menetét.⁸²

⁷⁹ Dömötör 1990: 539

⁸⁰ Lázár 2005: 20

⁸¹ Bíró et al. 2015: 6.

⁸² http://real.mtak.hu/73275/1/Nepi_jatekok_felhasznalasi_lehetosegei_az_oktatasban_u.pdf (A letöltés dátuma: 2021.01.23.)

III. A KUTATOTT TELEPÜLÉSEK TÖRTÉNETE, NÉPRAJZI BEMUTATÁSA

A következőkben röviden ismertetem szakdolgozatom kutatási helyszíneit.

1. Csepe

Csepe a nagyszőlősi járásban Kárpátalján található, Ukrán-ruszin-magyar falu.

Társközségei Csomafalva és Tiszahetény. A falu nevének alapja egy személynév volt, a *Csépán*, „István” személynévnek a becéző alakja. Farkas Igmánd nemzetségei ennek a településnek voltak a birtokosai, később adományként, V. István királytól Thyba fia, Miklós kapta meg, ezt követően pedig a Csepy család lett birtokosa a falunak. A XIII. század végéről találjuk meg a legrégebbi írott feljegyzését a falunak.⁸³

A településen élő egyik adatközlőm elmesélte, hogy tanulmányaikat a faluban ukránul tehették. Így emlékezett vissza erre adatközlőm: *„Az egész falu magyarul beszélt, a tanárok, akik bejöttek a faluba, azok mind ilyen ukrán ajkúak voltak, vagy ruszinok, vagy ilyenek, ők nem magyarok voltak. Na de hát őket odahozták direkt az iskolába. A legtöbb nem értett magyarul se.”*⁸⁴

1700-ban keletkezett Csepe református egyháza, emellett görög katolikus egyház is tevékenykedik a faluban, melynek szertartása ukrán és magyar nyelven folyik.⁸⁵ A falu egyik nevezetessége a templom, ami római katolikus, s becslések szerint a XIII. századból való.⁸⁶

2. Forgolány

Forgolány a nagyszőlősi járás egyik magyarlakta települése. Közigazgatásilag nézve Forgolány Tiszapéterfalvához tartozik. A Rákóczi szabadságharc idején egy labanc csapat vereséget szenvedett a településen. Egy német eredetű személynévből jött létre a település neve.⁸⁷

A településen emlékmű található meg a sztálinizmus mártírjainak emlékére. Forgolányban magyar tannyelvű iskola, illetve óvoda is működik. A faluban főként református hitéletű emberek laknak,⁸⁸ református egyháza 1800-tól működik.⁸⁹

1945-től van a községben magyar tannyelvű iskola, előbb elemi, majd pedig általános iskolával ellátva. Az iskola mellett óvoda is rendelkezésükre áll az ott lakóknak.⁹⁰

⁸³ Bottlik-Dupka 1993: 146.

⁸⁴ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

⁸⁵ Bottlik-Dupka 1993: 146.

⁸⁶ Bottlik-Dupka 1993:146.

⁸⁷ Bottlik-Dupka 1993:152.

⁸⁸ Bottlik-Dupka 1993:153.

⁸⁹ Bottlik-Dupka 1993: 152.

IV. A KUTATOTT GYERMEKJÁTÉKOK BEMUTATÁSA

Tisztán látható, hogy a játékok felosztása egy nagyon nehéz feladat több okból kifolyólag: a játék meghatározása nincs teljesen tisztázva, illetve nincs egy pontos határvonal, ami elválasztja a játékokat és a rítusokat egymástól.

Szakedolgozatom jelenlegi részében az általam gyűjtött gyermekjátékokkal fogok foglalkozni. Kiss Áron felosztását követve elemzem a játékokat, s összehasonlítom bizonyos szakirodalmakban talált játékokkal.

A *Magyar Gyermekjáték- Gyűjtemény* különböző szakaszokat különít el a gyermek fejlődése szempontjából, hiszen ahogy változik az életkor, úgy változnak meg játékszokások. Mikor megszületik a gyerek, az iskolába menésig minden idejét játékkal tölti el, s miután iskolás lesz, már nem marad olyan sok idő erre a tevékenységre.⁹¹

A következőkben ismertetem az általam gyűjtött játékokat.

1. Felnőttek játécai ölbeli gyermekekkel

A gyerekek születésük kezdetétől fogva szoros kapcsolatban vannak a játékkal. A gyerekek élete játékos szokásokból áll, ennek következtében a játékok gyermeki eredetűek, mégis nagyon sok játékot a felnőttektől tanul meg a gyerek, s majd formálja át a sajátjává.⁹²

A legelső játéktípus, amivel találkoznak, azok az ölbeli mondókák, amiket az idősebbek mondanak a kisgyerekeknek. Ilyen mondóka az *újjasdi*, ami Kiss Áron gyűjteményében is megtalálható.⁹³ A játék szövege a következő: „*Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megette, a legkisebbnek pedig nem maradt semmi.*”⁹⁴ A mondóka minden egyes cselekvésénél a gyermek ujjait kell megfogni, a végén pedig megszokandó a hóna alatt.⁹⁵ Kiss Áron gyűjteményében a szöveg kissé eltérő, hiszen az elején az *elment vadászni* helyett *elment nyulászni*-t olvashatunk, a legvégén pedig *a legkisebbnek nem maradt semmi* helyett *erre szaladt a nyulacskát*-t kell mondani.⁹⁶ Tóthné Pánya Marianna egyik gyűjteményében ez a mondóka ujjkiolvasó mondókának van nevezve, s szintén egy eltérést figyelhetünk meg benne a végén, az előző két változat helyett *a kis Gyurka meg mind megette* befejezése van.⁹⁷ A következő mondóka, amely

⁹⁰ Bottlik-Dupka 1993: 153.

⁹¹ Katona 1989: 384.

⁹² Honismeret 2006: 31.

⁹³ Kiss 1891: 1.

⁹⁴ Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

⁹⁵ Kiss 1891: 1.

⁹⁶ Kiss 1891: 1.

⁹⁷ Tóthné Pánya 1997: 18.

szintén ebbe a kategóriába tartozik, az egy arcsimogató, vagy mosdató.⁹⁸ A mondóka szövege a következő: „*Ciróka, maróka, mit főztél? Kását. Hova tetted? A fazékba. A kiscica megette.*”⁹⁹ A játék folyamatát tekintve úgy zajlik, hogy a gyerek a felnőtt térdére ül, s a mondóka elmondása közben a gyerek arcát simogatjuk, s a legvégén ugyanúgy, mint az *újjasdinál*, itt is megcsiklandozzuk a gyereket.¹⁰⁰ Ez a mondóka több gyűjteményben is megtalálható, többek között Hutterer Évánál, ahol a kása a polcra kerül,¹⁰¹ Tóthné Pánya Marianna gyűjteményében, aminek a szövege már jóval eltérőbb, mint az előző, s csoportosítását tekintve nála a cirógatók csoportjába tartozik.¹⁰² Kodály Zoltán is gyűjtötte ezt a mondókát, az ő gyűjtésében a játék meneténél vehetünk észre egy kis eltérést, ugyanis adatközlője szerint a gyerek kezével simogatják egyszer a gyerek, majd pedig a felnőtt arcát.¹⁰³ Lázár Katalin két változatát is közli egyik gyűjteményében, az egyiket Tiszahátról,¹⁰⁴ a másikat pedig Nagyecsedről.¹⁰⁵ Ezek a típusú játékok, az ujjkiolvasók, szinte egész Európában elterjedtek.¹⁰⁶

A kisgyermeket általában a felnőttek valamilyen énekes kis mondókával altatják, s ezek is az ölbeli játékok csoportjába tartoznak. Csepei adatközlőm a következő altatóra emlékszik: „*Tente, baba, tente, itt van már az este. Köszöntenek téged, a csillagok az égen.*”¹⁰⁷ Tóthné Pánya Marianna gyűjteményében megtalálható ez az altató, egy kis eltéréssel: „*Tente, baba, tente, itt van már az este, köszönetnek szépen, csillagok az égen.*”¹⁰⁸ Az egyik forgolányi adatközlőm által még egy altatót sikerült gyűjtenem: „*Tente, baba, tente, kisült a kemence. Benne vót a lángos, megette Papp János.*”¹⁰⁹ Ezt a változatot egyik, általam ismert szakirodalomban sem találtam meg.

Az ölbeli játékok csoportjába tartoznak a *höcögtető* is. A höcögtető közben a felnőtt a gyereket úgyszintén a térdére ülteti, s fel-le höcögteti, miközben valamilyen mondókát társít hozzá.¹¹⁰ A következő mondóka is ebbe a csoportba tartozik: „*Hőc, hőc, katona, ketten ülünk a lóra. Szénát, zabot a lónak, abrakot a csikónak.*”¹¹¹ Kiss Áron

⁹⁸ Kiss 1891: 2.

⁹⁹ Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

¹⁰⁰ Kiss 1891: 2.

¹⁰¹ Hutterer 2004: 23.

¹⁰² Tóthné Pánya 1997: 16.

¹⁰³ Béres 2014: 38

¹⁰⁴ Lázár 2008: 352.

¹⁰⁵ Lázár 2008: 353.

¹⁰⁶ N. Bartha 1933: 463.

¹⁰⁷ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

¹⁰⁸ Tóthné Pánya 1997: 9.

¹⁰⁹ Molnár Erzsébet, 1937, Forgolány, református.

¹¹⁰ Kiss 1891: 4.

¹¹¹ Kádár Mária 1959, Forgolány, református.

gyűjteménye ennek a mondókának csak az első mondatát közli, melyet Szatmárban gyűjtött.¹¹² Az előbbi mondókához hasonlóan ez is nagyon ismert, hiszen több gyűjteményben is találkozhatunk vele, például a Magyar Néprajz VI. kötetében,¹¹³ vagy pedig Lázár Katalin gyűjteményeinek egyikében.¹¹⁴

Gyűjtési területeimen mindenki által ismert mondóka a *Csíp, csíp, csóka* kezdetű, melynek szövege a következő: „*Csíp, csíp csóka. Vak varjúcska. Jó vót-e a kisfiúcska? Ha nem vót jó a kisfiúcska, csípted meg őt vak varjúcska.*”¹¹⁵ A játék menete egyszerű volt: a mondóka közben egymás kézfejét csípték, aztán, mikor a mondóka végére értek, megcsipdesték egymást.¹¹⁶ A Magyar Néprajz VI. kötetében is megtalálhatjuk Kiss Lajos gyűjtéseként, Zólyom megyében gyűjtve.¹¹⁷ Ennek a játéknak kutatott területeimen is több változatával találkoztam, ugyanúgy Lázár Katalin is egy másik változatot közöl, amit Tiszaháton gyűjtött.¹¹⁸ Ez a játék ebbe a csoportba is megállja a helyét, azonban Kiss Áronnál ez a mondóka a játékok csoportjába van besorolva.¹¹⁹

A következő játék egy hintáztató, ami abból a szempontból érdekes, hogy előző két kutatásomnál, mely Tiszabökény, Tiszapéterfalva, Nagypalád és Fertősalmás időseinek körében zajlott, szintén ismert játék volt. A játék a következő szöveggel rendelkezik: „*Hinta, palinta. Szépen szól a pacsirta. Lök meg János a hintát, elérjük a pacsirtát.*”¹²⁰ Ez a játék megtalálható a Magyar Néprajz VI. kötetében, mely Zala megyében lett gyűjtve.¹²¹

2. Mondókák

Kiss Áron felosztását követve a második szakaszban a mondókákat fogom bemutatni. A mondóka egy olyan műfaj, ami nagyon összetett, ritmikus szöveg, általában sajtószerű mozgulatsorral rendelkezik.¹²² A gyerekekben a mondóka szövege önkéntelenül megmarad a ritmusnak köszönhetően.¹²³ Kiss Áron szerint ezek a mondókák először az állatokhoz,

¹¹² Kiss 1891: 5.

¹¹³ Dömötör 1990: 579.

¹¹⁴ Lázár 2008: 356.

¹¹⁵ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹¹⁶ Kökörösényi 2020: 23.

¹¹⁷ Dömötör 1990: 578.

¹¹⁸ Lázár 2008: 354.

¹¹⁹ Kiss 1891: 57.

¹²⁰ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹²¹ Dömötör 1990: 579.

¹²² Bucherna et al. 2005: 13.

¹²³ Jókai 2004: 13.

majd pedig a természethez szólnak.¹²⁴ A mondóka színesebbé teszi a játékot, illetve az adott játék idejét is szabályozza.¹²⁵

Dolgozatom e részében először az *állatcsalogatókat*, illetve *állatriogatókat* mutatom be. Ezek a mondókák általában akkor hangzanak el, ha a gyerek az adott állatot meglátja.¹²⁶ Forgolányban és Csepében eléggé ismert mondóka a következő: „*Csiga biga gyere ki, ég a házad ide kinn. Kapsz tejet, vaját, holnapra is marad.*”¹²⁷ Ezt a mondókát a gyerekek abban az esetben alkalmazzák, amikor látnak egy csigát és azt szeretnék, ha az elődugná a szarvát.¹²⁸ Kiss Áron Magyar Gyermekjáték- Gyűjteményében megtalálhatjuk ezt a mondókát tizenkilenc változatban, de az általam gyűjtött változat nincs közte.¹²⁹ Tóthné Pánya Marianna gyűjteményében ez a változat is szerepel egy másik változat mellett.¹³⁰ Egy másik mondóka, ami szintén a csigához volt intézve, a következő volt: „*Csiga biga, nyújtsd ki szarvad! Ha nem nyújtod, földhöz váglak.*”¹³¹ Ez a változat Kiss Áron gyűjteményében nem található, viszont hasonló jellegű (ami a csigához szól, s a végén fenyeget), több is található a kötetben, például: „*Csiga biga, nyújtsd ki szarvad! Ihon jönnek a tatárok. A sós kútba vetnek, malomkövel lenyomtatnak, hús ökörrel kivontatnak, hujj ki, biga, hujj!*”¹³² A csigáról szóló mondókák más népeknél is elterjedtek, hiszen a csigát tartják a termékenység előhírnökének.¹³³

A következő mondóka szintén az állatokhoz szól: „*Búbos tyúkom, ide hallgass! Kis kertembe ne kapargass. Ha kivájsz a virágom, búbos tyúkom, majd megbánod. Megkergetlek, meg is foglak, nagy fazékba beleduglak, megkopasztlak, gonosz pára, meg is eszlek vacsorára.*”¹³⁴ Tóthné Pánya Marianna gyűjteményében, melyben népi gyermekmondókák és dalok találhatóak, ez a mondóka megtalálható, de csak az utolsó mondatig.¹³⁵

Az *időjáráshoz szóló mondókák* egyik legismertebb darabja a *Süss fel nap...* című mondóka, melyhez dallam is társul. Ez a versike 18 változatban van jelen Kiss Áron gyermekjáték-gyűjteményében,¹³⁶ illetve Hutterer Évánál is megtalálható az egyik

¹²⁴ Kiss 1891: 41.

¹²⁵ Gazda 2017: 72.

¹²⁶ Lázár 1997: 46.

¹²⁷ Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

¹²⁸ Béres 2014: 42.

¹²⁹ Kiss 1891: 14.

¹³⁰ Tóthné Pánya 1997: 91.

¹³¹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹³² Kiss 1891: 14.

¹³³ Lázár 1997: 47.

¹³⁴ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹³⁵ Tóthné Pánya 1997: 70.

¹³⁶ Kiss 1891: 21.

változat.¹³⁷ A mondóka szövege így hangzik: „*Süss fel nap, fényes nap, kerted alatt a kis bárány megfagyhat.*”¹³⁸ Vagy: „*Süss fel nap, fényes nap. Kertek alatt a ludaim megfagynak.*”,¹³⁹ vagy esetleg „*Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt báránykáim megfagynak.*”¹⁴⁰ Látható, hogy ez a mondóka szinte mindenki által ismert, illetve több változata is van. Ehhez a versszakhoz különböző szakirodalmakban még versszakok is társulnak: „*Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt egy kis bárány majd megfagy.*” és „*Süss ki kopasz kert alá, bújj be hideg föld alá, süss fel, süss fel, tavasz napocskája.*”¹⁴¹ Kiss Áron a mondóka változatait főként Szatmárból, illetve a Magyar Nyelvőr lapjairól gyűjtötte.¹⁴² A naphívogatók jelentőséggel bírtak a régi időkben, ugyanis a megfelelő idő biztosításáért a sámán és a táltos felelt, akik úgy gondolták, hogy a nap fog engedelmeskedni, ha szertartást végeznek. A műig ismert naphívogatókat ennek maradványának tekinthetjük.¹⁴³

Vannak olyan mondókák, amelyek játékra szólítanak. Ilyen mondóka a következő: „*Gyertek lányok, játszani, játszani. Ugyan mit játszani? csencseréket, bugyboréket, Ádám vackot, vad barackot, csücsüljünk le lányok.*”¹⁴⁴ Ez a mondóka a mai napig is ismert a fiatalok körében, az oktatási intézményekben, illetve a hagyományörző foglalkozásokon gyakran tanítják ezt a gyerekeknek. A mondókához társul egy kis mozgás is, miközben éneklük ezt a mondókát, a lányok kézfogásban körbefelé mennek, s mikor vége az éneknek, akkor leguggolnak úgy, hogy a szoknyájuk pördüljön egyet.¹⁴⁵

„*Sétálunk, sétálunk. Egy kis dombra lecsücsülünk, csüccs.*”¹⁴⁶ Ez a mondóka is a játékokra szólító mondókák közé tartozik. Adatközlőm elmondása szerint a mondóka közben egyedül, vagy egy másik gyerekkel kézen fogva sétálnak, s amikor a mondóka utolsó szavához érnek, akkor leguggolnak.¹⁴⁷ Ez a mondóka több helyen is megtalálható, például Tóthné Pánya Marianna gyűjteményében,¹⁴⁸ vagy Kiss Áron kötetében.¹⁴⁹

¹³⁷ Hutterer 2013: 7.

¹³⁸ Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

¹³⁹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹⁴⁰ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹⁴¹ Rab 1995: 7.

¹⁴² Kiss 1891: 21.

¹⁴³ Lázár 1997: 44-45.

¹⁴⁴ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹⁴⁵ Kiss 1891: 24.

¹⁴⁶ Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

¹⁴⁷ Kádár Mária 1959, Forgolány, református.

¹⁴⁸ Tóthné Pánya 1997: 20.

¹⁴⁹ Kiss 1891: 25.

A mondókák következő nagy csoportját a *kiolvasó mondókák* alkotják. A kiolvasó mondókákat általában a nagyobbak tanították a kisebbeknek.¹⁵⁰ Ezek a mondókák a bölcsődalok és a párválasztó körjátékok mellett nagy népszerűségnek örvendenek Magyarországon és más népeknél is egyaránt.¹⁵¹ Ismertetek néhány kiolvasó mondókát:

„*Ecc, pecc, kimehetsz, holnapután bejöhetsz. Cérnára, cinegére, ugorj cica az egérre. Fuss!*”¹⁵² A mondóka változatait Kiss Áron gyűjteményében megtalálhatjuk,¹⁵³ azonban az adatközlőm által említett változata nem található meg.

„*Lap, lap, lap. Levező lap. Rá van írva nagybetűvel, hogy te számár vagy.*” Ezt a kiszámoló mondókát egyik forgolányi adatközlőm említette, s elmondta, hogy ezt körben játszották, s akire rámutattak a mondóka utolsó szótagjánál, az kizáródott a körből.¹⁵⁴

A kiszámoló mondókák a mai fiatalok körében is ismertek, erről részletesebben a kérdőívek kiértékelésénél fogok szólni. A mondókák csoportját Punykó Mária és Hutterer Éva gyűjteményében a köszöntők is gazdagítják, Kiss Áron azonban a mondókákat nem említi a gyűjteményében.

3. Játékok

A harmadik nagy csoport az a játékok csoportja, s egyúttal a Kiss Áron-féle gyűjteményben ez a legterjedelmesebb szakasz is. Ebben a részben páros játékokat, körjátékokat, hidas játékokat, ügyességi játékokat találunk. Az adatközlőim elmondása alapján ezeket a játékokat már főként a nagyobb gyerekek játszották, akik már iskolások voltak.

Lázár Katalin szerint a Kiss Áron-féle felosztás szerint a játékok csoportja nem annyira átlátható, mert az életkor szerinti rendszerezés nem érvényesül annyira nála.¹⁵⁵ Ennek okán a Kiss Áron-féle rendszerezést ebben a szakaszban vegyíttem a Magyar Néprajz VI. kiadásának játékfelosztásával, annak érdekében, hogy munkám e része még átláthatóbb legyen. A Magyar Néprajz VI. kiadásában található játékfelosztás játéktípusokat különít el, amelyek típuscsoportokra bonthatóak, s ennek köszönhetően négy fő tömb jön létre: *eszközös játékok, mozgásos játékok, párválasztó játékok, szellemi játékok*.¹⁵⁶ Ezeknek a játékoknak a nagy részére az jellemző, hogy valamilyen tánc társul a játékhoz.¹⁵⁷

¹⁵⁰ Hutterer 2013: 5.

¹⁵¹ Lázár Katalin 2002: 147.

¹⁵² Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

¹⁵³ Kiss 1891: 26.

¹⁵⁴ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹⁵⁵ Lázár 2003: 396.

¹⁵⁶ Dömötör 1990: 544.

¹⁵⁷ Lajtha 1929:52

3.1. Eszközös játékok

Az eszközös játékok olyan játékokat jelentenek, amelynek lebonyolításához egy eszközre van szükségünk, vagy éppen magát a játéknak az eszközét készíti el a gyerek. Ezek a játékok a legtöbbször kötetlen formában jelennek meg, ami azt jelenti ebben az esetben, hogy az adott játéknak nincs sem eleje, sem vége, s gyakran észrevétlenül beilleszkedik egy másik tevékenységi folyamatba.¹⁵⁸ Az ember a mostani felgyorsult világban a gyerekeknek inkább a bolti játékokat vásárolja meg, aminek minősége nem mindig a legjobb, sőt, sokszor nem is kötődik a mi kultúránkhöz, azonban egyre többen térnek vissza a kézzel készült játékokra, s ez nemcsak a gyerekeket, de a felnőtteket is lefoglalja, s örömmel tölt el.¹⁵⁹ Fontos megemlíteni azt, hogy ezeknél a játékoknál nem mindig maga az eszköz a játék legfontosabb eleme, de van néhány kivétel is.¹⁶⁰ Az eszközös ügyességi játékokhoz az eszközök előállítására régen fából, fakorongból, vagy gyökérből, rongyból, stb. történt. Mindenki úgy igyekezett elkészíteni az eszközét, hogy az övé legyen a legszebb, a legjobb, a legkönnyebben kezelhető.¹⁶¹

Az eszközös játékokat még további három csoportra bonthatjuk, az első csoportba a *tárgykészítő játékok* tartoznak. Ez a csoport nagyon széleskörű, adatközlőim is több ilyen játékot említettek. Ezeknek a játékoknak a lényege az, hogy készüljön valamilyen játékszer, de ide tartoznak azok a játékok is, amelyek során a gyerek valamit épít sárból, földből, stb.¹⁶² Egyes felosztásoknál, például Lázár Katalinnál ez a csoport még további alcsoportokra bomlik: *a felnőttek életét utánozó játékok, figurák, díszek, járművek, fegyverek, hangszerek.*¹⁶³ Dolgozatomban ezt a felosztást nem alkalmazom, azonban minden bemutatott játékot megpróbálok Lázár Katalin alcsoportjaiba beilleszteni.

A fiúk és a lányok nem mindig együtt játszottak, vannak olyan játékok, amelyek csak az egyik nemre jellemzőek. Az eltérés már elég korán megmutatkozik, akár már 2-3 éves korban.¹⁶⁴ Először a lányos játékokat szeretném bemutatni. A lányok körében a babakészítés volt az egyik legelterjedtebb eszközös játék. A babakészítés elkészítésének folyamata szinte mindenütt megegyezett, csak az alapanyagok váltakoztak.¹⁶⁵ Régen próbáltak a gyerekek olyan alapanyagokat felhasználni a játék eszközeihez, ami a

¹⁵⁸ Dömötör 1990: 545.

¹⁵⁹ Kész 2018: 221.

¹⁶⁰ Lázár 1997: 31.

¹⁶¹ Borsai et al. 1977: 114.

¹⁶² Lázár 1997: 31.

¹⁶³ Lázár 1997: 31-33.

¹⁶⁴ Szapu 1996: 17.

¹⁶⁵ Dömötör 1990: 551.

természetben megtalálható volt.¹⁶⁶ A Magyar Néprajz VI. kiadásában azt olvashatjuk a babakészítésről, hogy két botot (egy hosszabbat és egy rövidebbet) keresztben megkötötték, ez adta a baba testét, majd a hosszabb bot felső részén helyezkedett el a fej, ami rongyból készült a Baranya megyei gyűjtés alapján, majd erre kukoricacsuhából elkészült a haj, és így lett kész a lányok játéka, a baba.¹⁶⁷ Ez a fajta baba több elnevezéssel is rendelkezik: *csutkakata, csutkarózi, buba*.¹⁶⁸ Forgolányban két botot összekötötték, s a baba ruháját, illetve a fejét kukorica csuhából készítették el. Miután ez kész lett, rajzoltak szemet és száját a babának.¹⁶⁹ Csepei férfi adatközlő elmesélte, hogy a családban a lányok babáihoz tilos volt hozzányúlni, annyira nagy becsben tartották a játékokat.¹⁷⁰ A babázás mellett népszerű játék volt a kislányok körében a felnőtt nők utánzása, a főzés. Adatközlő visszaemlékezése alapján ez így zajlott: „*Főzőcskézni sárbú főztünk. Meg így ni, elkerítettünk az udvaron ilyen fábú konyhát, meg mindent, oszt főzőcskéztünk sárbú ezt-azt, kavarcáltunk.*”¹⁷¹ A Magyar Néprajz VI. kötete is említi azt, hogy akár elkerített részt készítettek a játékokban, s azt olvashatjuk, hogy a házépítés a felnőttek utánzásában nagyon elterjedt volt, s az ilyesfajta házak tető nélküliek voltak.¹⁷²

A lányok a felnőtt nőket még abban is utánozták, hogy ékszereket készítettek. A virágkoszorú fonása talán ma is elterjedt a kislányok körében. Ennek elkészítése azonban nem egyszerű: két virág fejét szorosán egymás mellé illesztünk, s az egyik szárával görcsöt kötünk a másik virág száraira.¹⁷³ Esztelnekhez hasonlóan Forgolányban és Csepében is így készültek ezek a koszorúk, az alapanyag pedig a *kalakánc*¹⁷⁴ virága volt.¹⁷⁵

A gyermekláncfű száraiból nyakláncok és gyűrűk is készültek. A gyermekláncfű virágát letépték a szárról, s a száratat összedugdosták, s így készült el a nyaklánc.¹⁷⁶

A növények bogyóit gyöngyöknek is használták a gyerekek. A fán termett fehér bogyókat használták gyöngyöknek.¹⁷⁷

A fiúknak is voltak rájuk jellemző játékaik. Ilyen volt a pisztoly, amit fából faragtak ki.¹⁷⁸ A csúzli is kedvelt játék volt a fiúk körében, amit *gumipuskának* is

¹⁶⁶ Beke 2017: 229.

¹⁶⁷ Dömötör 1990: 551.

¹⁶⁸ Dömötör 1990: 551.

¹⁶⁹ Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

¹⁷⁰ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

¹⁷¹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹⁷² Dömötör 1990: 547.

¹⁷³ Dömötör 1990: 548.

¹⁷⁴ *Gyermekláncfű*

¹⁷⁵ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹⁷⁶ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹⁷⁷ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

neveztek.¹⁷⁹ Ezt a játékot a Magyar Néprajz VI. kötetében parittyának nevezik, egy bőrdarab, illetve egy zsineg szükséges az elkészítéséhez. A lószér pedig egy kavics, amit a bőrdarab közepéből kell kilőni.¹⁸⁰ Az imént felsorolt játékok Lázár Katalin felosztása alapján a felnőttek életét utánzó játékok közé sorolhatóak.¹⁸¹

A lányokra és a fiúkra is egyaránt jellemző volt a hangszerkészítés. A hangszerkészítésben növényi alapanyagokat használtak fel, a legrégebbi zajkeltő eszköznek a csörgőt és a zörgőt tartják,¹⁸² amit egyik csepei adatközlőm készített is gyermekkorában.

A hegedűkészítés is elterjedt volt a vizsgált településeken. A hegedű cirokból készült, amit általában a szülők, nagyszülők készítettek a gyerekeknek.¹⁸³ Több helyen is úgy készült a hegedű, hogy egy kukoricaszárat úgy vágtak le, hogy a bütyke megmaradjon, majd egy vágóeszköz segítségével a héjat két helyen elvágták, és a végeit úgy feszítik ki, hogy pálcikát dugtak bele keresztben. Készítettek ebből egy vastagabb és egy vékonyabb változatot, a vastagabb le a hegedű, a vékonyabb pedig a hegedű vonója. A vonót meg kellett nyálazni, hogy hangot adjon ki magából a hegedű.¹⁸⁴

A fúvós hangszerek készítése is jelen volt a gyerekek mindennapi életében, a legegyszerűbbek voltak a *fű- és levélsípok*, amelyekhez mindössze csak ez vastagabb levelű fűszálra volt szükség. A fűszálat a két ajkuk közé vették, amit a hüvelykujjukhoz szorítottak, majd pedig megfújták azt.¹⁸⁵ Forgolányban az akácfa levelét használták erre a célra.¹⁸⁶

A furulya készítése is ismert volt, a növény, amiből készült, vastagabb szárral rendelkezett, s aki készítette „*annak tudni kellett, hogy hon vágja le aztat, hogy ha kidógozza a tetejinél, hogy na, tudjon hangokat adni*”.¹⁸⁷

A tárgykészítő játékok csoportjába az állatkészítés is beletartozik. Adatközlőim visszaemlékezéseit figyelembe véve elmondható, hogy ezeken a területeken is voltak ilyen játékok. Például kismalacot készítettek, aminek külön ól is készült: „*nagyapa kocsánybú csinált a disznóólat, mindbe rakott egy-egy pici darabot, a vót a kismalac.*”¹⁸⁸

¹⁷⁸ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

¹⁷⁹ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

¹⁸⁰ Dömötör 1990: 556.

¹⁸¹ Lázár 1997: 31.

¹⁸² Dömötör 1990: 556.

¹⁸³ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹⁸⁴ Dömötör 1990: 556.

¹⁸⁵ Dömötör 1990: 557.

¹⁸⁶ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹⁸⁷ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

¹⁸⁸ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

Az eszközös játékok második csoportját az *eszközös ügyességi játékok* csoportja alkotja. Ezek a játékeszközök a természetből vannak, nem a gyerekek készítik el őket; ha el is kell készíteni, akkor is idősebbek készítik az eszközöket, de ezek csak a játék segédeszközei.¹⁸⁹

Ilyen játék a *kacsázás*. Ez a játék nagyon elterjedt, a mai napig sok ember ismeri ezt. A játékhoz lapos kavicsokra van szükség, s lényege az, hogy a vízbe dobva minél többet ugorjon a kő a víz felszínén.¹⁹⁰ Adatközlőm elmondta, hogy ebből versenyt is csináltak, számolták, hogy kinek ugrik többet a kő: „*Versenyeztünk, hogy kinek ugrik többet a kavics.*”¹⁹¹ Tiszapéterfalvi gyűjtésem során a *kacsázás* címszó alatt egy másik játék is ismeretes volt: nyáron a gyerekek a Tiszába belemásztak szülői felügyelet mellett, derékig érő vízben körbeálltak, megfogták egymás kezét, és a vízben egyszer leültek, majd pedig felálltak, s aki a legtovább bírta, az volt a győztes.¹⁹² Azonban ez a játék nem tartozik az eszközös ügyességi játékokhoz, inkább a mozgásos játékok csoportjába lehetne besorolni.

Az eszközös ügyességi játékok másik kedvelt játéka az *ugráló kötelezés*. Ennek több változata is van. Az egyik változata az, amikor a kötél két végét maga az ugráló gyerek fogja, a másik változatban a kötelet egy személy forgatja körbe-körbe, s a kötél végén egy súly van, amit minden körben állónak át kell ugrani, s a harmadik változata az, amikor a kötél végeit két gyerek fogta, s egy pedig ugrált.¹⁹³ Adatközlőm így emlékszik vissza erre a játékra: „*ketten forgatták a kötelet, egy ugrált, vagy vót, hogy aki ugrált az fogta a kötelet is.*”¹⁹⁴ Abban az időben még nem lehetett kapni ugráló kötelet, a gyerekek madzagot használtak erre a célra.¹⁹⁵ Fertősalmáson még egy mondóka is társult az ugráló kötelezéshez, amiben mindenféle színt kellett mondania az ugrálónak, miközben ugrált.¹⁹⁶ Szakdolgozatom helyszínein tehát csak azt a változatot nem játszották, amelyikben át kell ugrani az ugráló kötelet, amit másképpen *pányvázásnak* is neveznek.¹⁹⁷

A *gombozás* közkedvelt játék volt a fiúk körében. „*A falra kellett dobni a gombot és az lett a nyertes, akinek közelebb esett le a falhoz a gombja.*”¹⁹⁸ Ez a játék Kárpátalja

¹⁸⁹ Dömötör 1990: 560.

¹⁹⁰ Dömötör 1990: 560.

¹⁹¹ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

¹⁹² Kőkörcsényi Fruzsina 2019: 27.

¹⁹³ Dömötör 1990: 562.

¹⁹⁴ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹⁹⁵ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

¹⁹⁶ Kőkörcsényi Fruzsina 2020: 27.

¹⁹⁷ Dömötör 1990: 562.

¹⁹⁸ Sándor Ernő, 1953, Csepe, református.

különböző területein ismert volt, Bátyúból és Nagydobronyból is gyűjtöttek anyagot róla.¹⁹⁹ Ennek a játéknak van egy másik változata is, amikor a földbe ásnak egy kis lyukat, s mindenki abba próbálja beledobni az eszközt.²⁰⁰ Nagypaládon ezt a játékot *brizásnak* is nevezték.²⁰¹

A *pukkansztó* minden adatközlőm által említett játék. „Amikor eső esett, akkor mivel játszottunk. Emlékszem, a gyerekek, csináltunk ilyen sárbul ilyen masszát, összegyúrtunk, mer, ugye nem kellett messze menni, rögtön ott volt a kanális, szinte a ház mellett mindenfele volt pocsolya meg mit tudom én, és na, ugye kimentünk, hát nem volt másmilyen lehetőségünk. És akkor abból csináltunk ilyen gyúrást, közepén itt ugye ki, és akkor odavágtuk, és az a levegőbe leesett és akkor kipukkant. Na, csúnyán mondtuk egymásnak, hogy „olyat pukkanjon, mint az anyád segge. Nem, mint a te anyád segge”. És akkor odavertük, és az akkor, ahogy a levegő az kiment, az pukkant egyet.”²⁰² Ezt a játékot fiúk és lányok egyaránt játszották.

Vidékünkön a cicázás is egy elterjedt játék. Ennek két fő változata ismeretes. Az egyik változatban ketten állnak közepén, s ugyanennyien szélén. Gyűjtések szerint Ráton ez a változat ismeretes.²⁰³ A másik változat szerint egy ember áll közepén, s ő a cica, s többen állnak rajta körbe.²⁰⁴ Csepében ebben a játékban egy ember áll közepén, s a többiek körben.²⁰⁵ Nagypaládi gyűjtésem során mondókákat is találtam ehhez a játékhoz: „*Fogd meg cica, az egeret, ha megfogod, megeheted.*” és „*Ilyen cica mellett aludni is lehet. De én cica nem vagyok, egeret sem foghatok.*”²⁰⁶ Csepében és Forgolányban azonban nem ismertek adatközlőim mondókát ehhez a játékhoz.

A labdajátékok szintén az eszközös ügyességi játékok csoportját gazdagítják. Csepei adatközlőm elmondta, hogy a fiúk általában fociztak, ez volt számukra a kedvenc játék.²⁰⁷

A *falhoz verő* a Magyar Néprajz VI. kötetében is megtalálható,²⁰⁸ adatközlőim is ismerik. Forgolányban például a játékban volt *tízes, kilences, nyolcas, stb.*, ami azt jelentette, hogy annyiszor kellett visszaütni a falra a labdát, s minden alkalommal, más

¹⁹⁹ Hutterer 2013: 36.

²⁰⁰ Dömötör 1990: 563.

²⁰¹ Kökörösényi Fruzsina 2020: 27.

²⁰² Sándor Ernő, 1953, Csepe, református.

²⁰³ Hutterer 2013: 40.

²⁰⁴ Dömötör 1990: 564.

²⁰⁵ Szabó Mária, 1952, Csepe, református.

²⁰⁶ Kökörösényi Fruzsina 2020: 28.

²⁰⁷ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

²⁰⁸ Dömötör 1990: 564.

technikával (két kézzel, jobb kézzel, ball kézzel, stb.) s akinek egyszer leesett, annak át kellett adnia a labdát a következő játékosnak, s közben versenyeztek, hogy ki az ügyesebb.²⁰⁹ Fertősalmáson házról kapónak nevezték, mondókát is társítottak hozzá: „Egy asszonynak kilenc lánya, nem győzi számlálni. Minden este kiáll a kapuba, hívja vacsorázni. Erzsi, Bözsi, Sári, Juliska, Rozáli, Ella, Bella, Karolina, Sára, Gyertek vacsorára.”²¹⁰

Kedvelt labdajáték volt még a *cérázás*. „A céra olyan vót, hogy vót ilyen teniszlabdánk, és akkor két csapat vót. Összevergődtünk, az egyik csapat, az a másik, és akkor egy nagy fát, egy nagy rudat leszúrtunk, na és akkor egy feladta a labdát és azt egy bottal el kellett találni. És ha azt nem fogták meg a labdát, akkor még mi fennmaradtunk, mi vótunk. Viszont vót, hogy elkapta, aki elkapta, akkor az lesült az a csapat, és lement a másik csapat, feljött a másik. Na de azt el kellett tanálni a teniszlabdát bottal. Így ni, feladták, az felment, a másik meg elütötte.”²¹¹ Ez a játék a következő csoportba is beleillik, ami az eszközös játékok harmadik csoportja, a sportszerű népi játékok.

A *sportszerű népi játékok* csoportjába tartozik például a *tekézés*, a *fecskézés*, a *karikázás*. Az előbb említett játék, a *cérázás* hasonlít a Magyar Néprajz VI. kötetében közölt *mancsozásra*, amely két csapatot követel, az egyik az ütő csapat, a másik pedig a kapó csapat. A *mancs* az a golyó, amit a játékhöz faragnak fából. S a játékosoknak az a feladatuk, hogy ezt el tudják ütni, illetve el tudják majd kapni.²¹²

3.2. Mozgásos játékok

A mozgásos játékok csoportjába olyan játékok tartoznak, amelyekben a fő örömszerzési pontnak a mozgást tekinthetjük. Ezekhez a játékokhoz néha társulhat valamilyen eszköz a játék kísérőjeként.²¹³ A gyerekek körében ezek a játékok a legkedveltebbek, hiszen ezekben a játékokban sok mozgásra van szükség, és a gyermeki szervezet ezt kívánja meg.²¹⁴ A mozgásos játékokat is több alcsoportra bonthatjuk: *különféle ügyességi és erőjátékok*, *fogócskák*, *sokféle vonulás*.²¹⁵

A különféle ügyességi és erőjátékok csoportjába a Magyar Néprajz VI. kötete szerint beletartoznak az ölbéli gyermekjátékok, a mondókák, s az olyan játékok, amelyek a gyorsaságot

²⁰⁹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²¹⁰ Kőkörcsényi Fruzsina 2020: 28.

²¹¹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²¹² Dömötör 1990: 570.

²¹³ Dömötör 1990: 577.

²¹⁴ http://adattar.vmmi.org/cikkek/4541/letunk_1996.3-4_05_juhasz_agnes.pdf (A letöltés dátuma: 2021. 04. 22.)

²¹⁵ Dömötör 1990: 544.

követelik meg.²¹⁶ Azonban Kiss Áron felosztását követve már szó esett a mondókákról, s az ölbeli gyermekjátékokról, ezért ezekről ebben a részben nem kívánok szót ejteni.

A szánkózás, illetve a korcsolyázás ebbe a csoportba sorolható. Korcsolyát egy fadarab és egy madzag segítségével készítettek a gyerekek, de volt olyan, aki korcsolya nélkül csúszkált a jégen.²¹⁷ A korcsolya még készülhetett a kukorica szárából is: „*a málé kórót összekötötték, felmadzagolták a lábukra. Az vót a korcsolya.*”²¹⁸

Ügyességi játék volt az, amikor a gyerekek versenyt rendeztek, hogy ki tud a leggyorsabban futni: volt egy cél, s aki hamarabb odaért, az nyert.²¹⁹

Az *ugróiskola* az egyik legelterjedtebb játék, s mai napig ismerik is a gyerekek. Más néven ezt a játékot *sántikázásnak*, *ickázásnak* is nevezik. Írásos emlékekből tudhatjuk, hogy már az 1500-as években is jelen volt. Az eredeti formája spirális volt, amely a halált és az újjászületést jelentette, azonban a keresztény korban már a kereszttel helyettesítették ezt.²²⁰ Nagypaládon *féllábazásnak*,²²¹ Forgolányban pedig *griccelésnek*²²² is nevezik.

Széles körben elterjedt az *Add/ küldd ki király katonádat* című játék. Ez a játék egy párbeszédből tevődik össze, két királyt választanak, a gyerekek két sorban állnak egymással szemben, és a párbeszédet követően megpróbálják az ellenség csapatának a falát áttörni.²²³ Forgolányban és Csepében is ismert ez a játék.

A mozgásos játékok másik nagy csoportját a fogócskák alkotják, melynek lényege az, hogy a fogónak mindig meg kell fogni a többi gyereket. Néhány esetben, ha a fogó valakit elkap, akkor helyet cserélnek, s már az elkapott személy lesz a fogó. A fogó általában rendelkezik valamilyen névvel is: *csósz*, *cica*, *zavaró*, *fogó*.²²⁴

Kedvelt mozgásos játék a *szembekötős*. Egy gyereknek be van kötve a szeme, s a többiek elkezdenek előle futni, miközben énekelnek, vagy tapsolnak neki. Mikor valakit megfog, akkor helyet cserélnek, azonban néhány helyen úgy játsszák, hogy csak abban az esetben lehetséges a csere, ha azt is eltalálja a fogó, hogy kit kapott el.²²⁵

A *libásdi* Forgolányban és Csepében is ismert játék, adatközlőm így emlékszik rá vissza: „*Azt is két csapatba játszottuk. Kiabáltuk, hogy Gyerket haza libuskáim. Nem*

²¹⁶ Dömötör 1990: 577.

²¹⁷ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

²¹⁸ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

²¹⁹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²²⁰ Dömötör 1990: 583.

²²¹ Kőkörscényi Fruzsina 2020: 29.

²²² Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²²³ Dömötör 1990: 585.

²²⁴ Dömötör 1990: 597.

²²⁵ Dömötör 1990: 598.

megyünk. Gyertek haza túróstésztára. Nem megyünk. Ugyi meg vót sűgva a csapatnak, hogy aki azt foga kiáltani, hogy na, gyertek haza levesre, akkor arra haza kellesz szaladni. Na de ezt nem tudta senki. Mondtunk egyebeket. Gyertek haza libuskáim pergelt levesre, nem megyünk, kiabálták. Akkor már, mikor úgy vót, amire haza kell, hogy gyertek, akkor arra csak futottak hazafele.”²²⁶ Ebben a játékban volt egy farkas, ő volt a kapó, a többiek voltak a libák. A farkas, ha valakit elkapott, akkor helyet cseréltek.²²⁷

Közkedvelt játék a *Kinn a bárány, benn a farkas*. A játék közben csak ennyit mondtak a gyerekek, miközben kört alkottak. A kör közepén volt a farkas, a körön kívül pedig a bárány. A körben állók akadályozták azt meg, hogy a farkas elkapja a bárányt.²²⁸ Forgolányban a gyerekek ezt a játékot az árokban futkosva játszották.²²⁹

A mozgásos játékok utolsó szakasza a sokfelé vonulás. Erre a csoportra határesetként tekinthetünk, hiszen a játékok és a rítusok között helyezkednek el ezek a tevékenységek. A legtöbb esetben csak annyi történik ezeken az alkalmakon, hogy a falun ünnepi öltözetben végigvonulnak.²³⁰

Ide tartozik a közkedvelt *Bújj, bújj zöld ág*. A játék során két gyerek kaput tart a kezével, s a többiek ezalatt a kapu alatt bújnak át egyesével. Ha a mondóka végére érnek, akkor a kapu lezárul, s más lép a kaputartók helyébe.²³¹ A dallammal ellátott mondóka így hangzik: *Bújj, bújj, zöld ág, zöld a levelecske. Nyitva van az aranykapu. Csak bújjatok rajta. Nyisd ki rózsám, kapudat, kapudat, had kerüljem váradat, váradat. Szita-szita péntek, szerelem csütörtök, dobszerda.*²³² Adatközlőm elmondása alapján ezt a játékot főként lányok játszották, de akadtak olyan esetek is, amikor a fiúk is csatlakoztak hozzájuk.²³³ Ezt a játékot Bartók Béla is gyűjtötte, Újszászon.²³⁴ A játék szövegének változatai is vannak, például *szita, szita, péntek, szerelem csütörtök, dobszerda* helyett *szita, szita kérög, szerelem csütörtök, zabszerda* van.²³⁵ Ennek a játéknak a szövege az ősi hitvilág elemeit is magában hordozza, például megjelenik a termékenységvarázslás, illetve a tavaszkezdő népszokás, vagy éppen a középkori hídvámfizetés képe.²³⁶

²²⁶ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²²⁷ Hutterer 2013: 74.

²²⁸ Kökörcsény Fruzsina 2020: 30.

²²⁹ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²³⁰ Dömötör 1990: 607.

²³¹ Dömötör 1990: 613.

²³² Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²³³ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²³⁴ Béres 2014: 35.

²³⁵ Balogh- Gunszt 2015: 146.

²³⁶ Etnographia 2012: 48.

3.3. Párvasztó játékok

A párvasztó játékok csoportját különíthetjük el következőnek. Ez a csoport is további alcsoportokra bomlik: *párvasztó körjátékok*, *leánykérő játékok*, *párvasztó társasjátékok*.²³⁷

A *párvasztó körjátékokban* a lányok a szabadban játszanak, és a középén álló lánynak párt kell választania magának a körben állók közül. A *leánykérő játékok* főleg a 10-12 éves korcsoportra jellemzőek. Ezekben a játékokban a kérőt is egy lány játssza el. A *párvasztó társasjátékokban* már a fiúk is jelen vannak, s ezek helyszínei általában a fonók voltak.²³⁸

A párvasztó játékok közé nem sorolhatunk olyan nagy számban játékokat, mint az előzőekben, adatközlőimtől is csak egyfajta játékot tudtam meg, ami besorolható ebbe a csoportba. Ennek a játéknak a neve: *Körben áll egy kislányka*. A játék közben valaki áll a körben, s a többiek énekelnek neki. Az ének végén, a kör közepén álló kiválaszt valakit, akivel táncolnak egyet, s folytatódik a játék.²³⁹ Forgolányban ezt a játékot úgy játszották, hogy az ének végén rámutattak valakire, s akire rámutattak, az kifordult a körben.²⁴⁰

A *Fehér lilioszál* című játék is ide tartozik, adatközlőm is említette ezt,²⁴¹ azonban a játék menetére már nem emlékezett. A játék során valaki szintén a kör közepén áll, s amit énekelnek, ő azt csinálja a kör közepén.²⁴² Az ének szövege a következő: „*Fehér lilioszál, ugorj a Dunába, Támaszd meg magadat, két aranypálcával. Mosakodjál meg, fészülködjél meg, Egy szép kislány ruhájával törölközzél meg.*”²⁴³

Leánykérő játékokról sajnos nem meséltek adatközlőim, viszont Kárpátaljai gyűjtések alapján tudhatjuk, hogy vidékünkön is előfordultak ilyen játékok.

A párvasztó játékokat általában a fonókban játszották.²⁴⁴ A fonóba járás időszaka körülbelül az őszi betakarítástól a farsangig tartott.²⁴⁵ A fonókban azonban nem csak játékok voltak, hanem mesemondás, ballada előadás, históriás énekek előadása, találós kérdések, illetve éneklés volt még jellemző.²⁴⁶ Adatközlőim így emlékeznek vissza erre az időszakra: „*Fonás vót. Vagy összeültünk kézimunkálni is. A jányok összeültünk, varrtunk,*

²³⁷ Dömötör 1990: 544.

²³⁸ Dömötör 1990: 619.

²³⁹ Kökörösényi Fruzsina 2020: 31.

²⁴⁰ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

²⁴¹ Szabó Mária, 1952, Csepe, református.

²⁴² Borsai et al. 1980: 20.

²⁴³ Borsai et al. 1980: 20.

²⁴⁴ Dömötör 1990: 629.

²⁴⁵ Tátrai- Karácsony 1997: 166.

²⁴⁶ Tátrai- Karácsony 1997: 166.

mindenféle kézimunkákat, ki hogy. Na, hát ez már nem gyerekként vót, hanem nagyobb korba. Összeültünk, és na, varrogattunk. Na de vót fonó. A farsangolás. Vótak. A jányok összejöttünk. Gyönyörű guzsalyok vótak, arra a szösz rá vót kötve gyönyörűen, szalagoston, az én nagyanyám is, nagyon sokat font az én nagyanyám, és én attú ragadt rám. És gyönyörű piros szalaggal átkötte. És így fonni kellett. Orsó vót, nyálazni kellett a szösz, és ahogy jött. Na, hát mi vártuk, mi azér mentünk, hogy várjuk a farsangosokat. Felötöztek ugi, még asszonyok is felötöztek. Alig vártuk, hogy felötözzenek. Alig vártuk a farsangost, mert akkor aztán vagy hermónikával jöttek, vagy csak úgy, és akkor danolni is kellett nekik. Hát akkor félreraktuk a guzsalyokat, meg mindent, és akkor leállottunk táncolni. Meg hát vót az, hogy ahogy fontak, a fiúk bejöttek, ahon fontunk, hát el kellett lesni az orsót. Így ahogy kieresztődött, ahogy fonódott, és ügyelt az a jány rá, hogy el ne lopja, mert hát azt ki kellett váltani a fiúktú.”²⁴⁷

A gyerekek *lakodalmasdit* is játszottak. Kiválasztottak egy vőlegényt és egy menyasszonyt, a menyasszonyt felöltöztették egy régi függönybe, s már kezdődhetett is a játék.²⁴⁸

3.4. Szellemi játékok

A szellemi játékok csoportjába tartozó játékok a fogékonyságot, az értelmességet és a találékonyságot veszik alapul. Ezeknek a játékoknak a fő célja az, hogy a másik minél gyorsabban reagáljon történésekre.²⁴⁹ Ezek a játékok is alcsoportokra oszlanak: *szellemi ügyességi játékok, becsapós játékok, kitalálós játékok, tiltó játékok, rejtő- kereső játékok.*²⁵⁰

Adatközlőim elmondása alapján ők ilyen játékokat nem nagyon játszottak, például Csepében azért nem, mert az iskolában nem magyarul tanultak, s otthon pedig inkább mozgásos játékokkal foglalkoztak.²⁵¹

Egyik adatközlőim elmondása alapján ők találós kérdéseket mondtak egymásnak, olyanokat, amelyek a következő találós kérdéshez voltak hasonlóak: „*fellökjük fehér, leesik sárga.*”²⁵²

²⁴⁷ Barna Lenke, 1948, Forgolány, református.

²⁴⁸ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

²⁴⁹ Dömötör 1990: 631.

²⁵⁰ Dömötör 1990: 544.

²⁵¹ Sándor Ernő, 1953, Csepe, római katolikus.

²⁵² Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

V. A KÉRDŐÍVEK KIÉRTÉKELÉSE

Szakedolgozatom következő részében Csepe és Forgolány fiataljainak játékkismeretét mutatom be. Erre a célra a kérdőívek használatát választottam. Összesen ötven kérdőív került kitöltésre, 50-50 százalékos eloszlásban a két település között, 72%-28% nő-férfi kitöltői arányban. A kérdőív összesen huszonkét kérdésből tevődik össze. A kérdések összeállításánál olyan játékokra próbáltam rákérdezni, amelyeket idős adatközlőim is említettek, feltételezve azt, hogy ennek köszönhetően a fiatalok is ismerik azokat a játékokat. Az úrlapban nyitott és zárt kérdéseket is alkalmaztam.

Forgolányban a huszonöt kitöltőből tizenhat nő, illetve kilenc férfi, a nemek közötti eloszlás így 64%-36% lett. A kitöltők átlag életkora 19 év. Csepében a nő-férfi eloszlás 84%-16% lett, az átlag életkor itt már 25 évre tehető. Az általános kérdések után egy zárt kérdés keretein belül arra kérdeztem rá, hogy játszottak-e velük gyermekkorunkban. Forgolányban 92% mondta azt, hogy igen, míg 8 % százalék azt, hogy nem, Csepében pedig 96% szerint igen, a maradék 4% szerint pedig nem játszottak velük a szüleik, nagyszüleik.

A kérdőívek további elemzésénél szintén a fenti részben alkalmazott játékfelosztásokat veszem igénybe az átláthatóság kedvéért.

Az *ölbeli játékok* csoportja nagyon széles, nagyon sok ismert játékot tartalmaz. Csepéből a következő játékokat említették a kérdőívet kitöltők: a Kiss Áron gyűjteményében *újjasdinak*²⁵³ nevezett játék, a *ciróka*, *maróka*, ami egy arcsimogató,²⁵⁴ a *csíp-csíp csóka*, illetve a *hőc*, *hőc katona* kezdetű játékokat. Forgolányi adatközlőim az előbb említett hőcögtetőt, illetve az arcsimogatót említették.

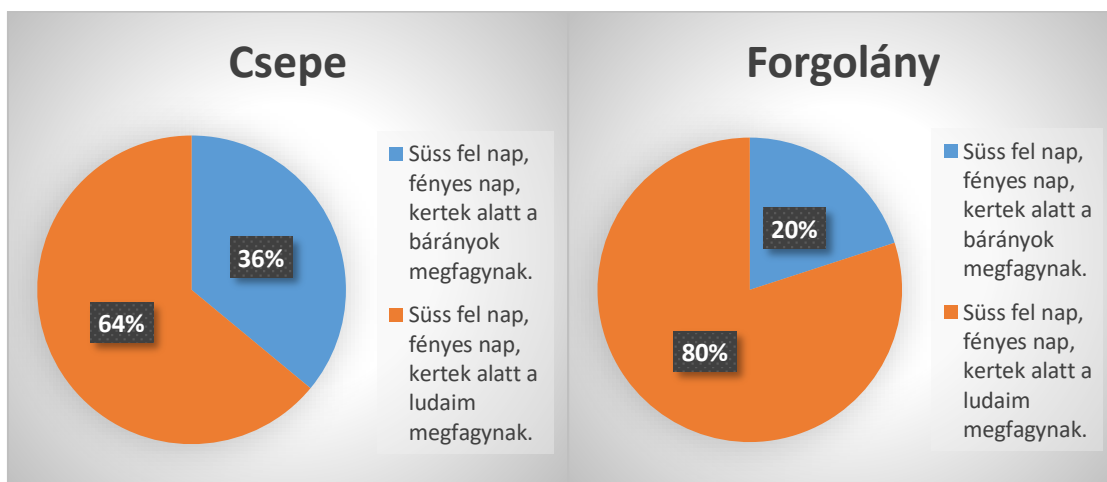
A következő nagy csoport a *mondókák* csoportja, s a kérdőívben külön rákérdeztem arra, hogy milyen mondókákat ismernek a fiatalok, amelyek kifejezetten az állatokhoz és az időjáráshoz szólnak. Az állatokhoz szóló mondókák közül a legtöbben a *csiga*, *biga...* kezdetű mondókát írták, amit idős adatközlőim is említettek. Mivel ez a mondóka nagyon elterjedt, kíváncsi voltam arra, hogy vannak-e a településeken ennek változatai. A csepei kitöltők közül 4% nem válaszolt a kérdésre, 88% az „*ég a házad idekinn*” változatot, míg 8% „*ég a házad odakinn*” változatot írta; a forgolányi adatközlők pedig szintén erre a kérdésre 80%-ban „*ég a házad idekinn*” változatot, 8%-ban „*odakinn*” változatot írtak, a maradék 12% pedig nem válaszolt erre a kérdésre. A gólyához intézett mondókák Kiss Áron gyűjteményében is nagyon elterjedtek, adatközlőim a következő mondókát írták a

²⁵³ Kiss 1891: 1.

²⁵⁴ Kiss 1891: 2.

kérdőívbe le: „*Gólya bácsi vaslapát, hozzál nekem kisbabát.*” Ez a mondóka Kiss Áron gyűjteményében nem található meg. A katicához intézett mondókák száma is nagy, a *Katica bogárka* kezdetű mondókát is több kitöltő említette, melynek szövegét az egyik kitöltő le is írta: „*Katica bogárka, repülj fel az égbe, mondd a jó Istennek, nyissa ki a meleget, zárja be a hideget.*” Hutterer Éva gyűjteményében egy nagyon hasonló változattal találkozhatunk: „*Katica bogárka, szállj fel az égbe, hozd le a meleget, vidd fel a hideget.*”²⁵⁵

Az időjáráshoz intézett mondókák közül a kutatott településeken a legelterjedtebb a *Süss fel nap*, amelyet csepei adatközlőim 64%-a, míg forgolányi adatközlőim szintén 64%-a említett. Ennek a mondókának több változata mellett több versszaka is van, például „*Süss ki kopasz kert alá, bújj be hideg föld alá, süss fel, süss fel, tavasz napocskája.*”²⁵⁶, viszont ezen a vidéken csak az első versszak elterjedt, azonban több változattal így is találkozhatunk. Ennek okán a kérdőív egyik kérdésével azt próbáltam kideríteni, hogy melyik változat elterjedtebb az alábbi két változat közül: *Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a ludaim megfagynak*,²⁵⁷ vagy *Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a bárányok megfagynak*.²⁵⁸ Az eredmény a következő lett (1.2. ábra):

1. ábra: A *Süss fel nap*.. kezdetű mondóka bizonyos változatainak megjelenése Csepében

2. ábra: A *süss fel nap*.. kezdetű mondóka bizonyos változatainak megjelenése Forgolányban

Készítette: Kökőrcsényi Fruzsina

²⁵⁵ Hutterer 2004: 28.

²⁵⁶ Rab 1955: 7.

²⁵⁷ Szabó Mária, 1952, Csepe, református.

²⁵⁸ Török Rozália, 1950, Forgolány, református.

Látható, hogy Csepében és Forgolányban is ismert mindkét változat, azonban az egyik mind a két településen gyakrabban használatos.

A mondókák egyik csoportját a *játékra szólító mondókák* alkotják. Csepei kitöltők ismernek is ilyen mondókát, melynek a következő a szövege: *Gyertek lányok játszani, játszani. Ugyan mit játszani? Csencseréket, bugyboréket, Ádám vackot, vad barackot, csücsüljünk le lányok.*²⁵⁹ Ezeknél a mondókáknál általában az utolsó két sornál mindenki leguggol úgy, hogy a szoknya pördüljön egyet.²⁶⁰ Kiss Áronnál ennek a mondókának tíz változatával is találkozhatunk, például: „*Gyertek lányok, játszunk! De ugyan mit játszunk? Csenget, bongot, nagy harangot, Ádám vackot, nagy barackot, tengeri guggot.*”²⁶¹

A kérdőív elemzésénél *kiolvasó mondókákkal* is találkozhattam. Két mondókát választottam, amelyet idős adatközlőim mindegyike ismert, s a kérdőívet kitöltőket arra kértem, hogy írják le a két mondókának a szövegét. Az egyik ilyen mondóka az *Ecc, pecc...* kezdetű, melynek szövege a következő: „*Ecc, pecc, kimehetsz, holnapután bejöhetsz. Cérnára, cinegére, ugorj cica az egérre, fuss.*”²⁶² A mondóka különböző változatokban ismert, például „*Ecc, pecc, kimehetsz, holnap reggel kijöhetsz.*”²⁶³ A kérdőívben a forgolányi kitöltők 92%-a az adatközlőm által említett változatot írta le, 8% pedig megválaszolatlanul hagyta a kérdést. Csepei adatközlőim 4%-a „*holnapután elmehetsz*” változattal ismeri a mondókát, 88%-a az előbb említett módon, 8% pedig szintén nem válaszolt a kérdésre. Egy kitöltő ennek a mondókának egy hosszabb változatát írta le: „*Ecc pecc, kimehetsz, holnapután bejöhetsz. Cérnára, cinegére, ugorj cica az egérre, fuss. Fuss, fuss, fuss, autóbusz. Benne ül egy kis krampusz. Megkérdezte: hány óra? Fél tizenkettő, vigyen el a mentő. Ha nem visz el a mentő, vigyen el a temető.*”²⁶⁴

A következő kiszámoló mondóka a kérdőív alapján elmondható, hogy változatokban ismert Forgolányban és Csepében a fiatalok körében: „*Lementem én a pincébe vaját csipegetni. Utánam jött öreg apám bottal veregetni. Nád közé bújtam, nádsípot fújtam. Az én sípom így szólt, di-dá-dú, te vagy az a nagyszájú.*”²⁶⁵ A változás a mondóka elején, az *utánam jött...* résznél figyelhető meg. A kérdőívet kitöltők többféleképpen ismerik ezt a mondókát, a következő diagramban láthatóak a változatok, s

²⁵⁹ A munka során alkalmazott kérdőív egyik válasza.

²⁶⁰ Kiss 1891: 24.

²⁶¹ Kiss 1891: 24.

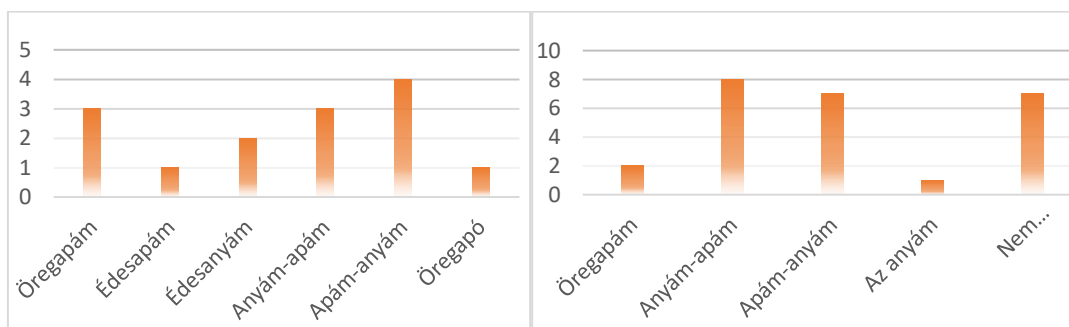
²⁶² Kádár Mária, 1959, Forgolány, református.

²⁶³ Kiss 1891: 26.

²⁶⁴ A munka során alkalmazott kérdőív egyik válasza.

²⁶⁵ Szabó Mária, 1952, Csepe, református.

az, hogy mind a két településen ugyanaz a változat az ismertebb, de mellette több másik fajta változat is megfigyelhető (3-4. ábra).

3. ábra: A mondóka bizonyos változatainak elterjedtsége

Csepében

4. ábra: A mondóka bizonyos változatainak elterjedtsége

Forgóban

Készítette: Kökörösényi Fruzsina

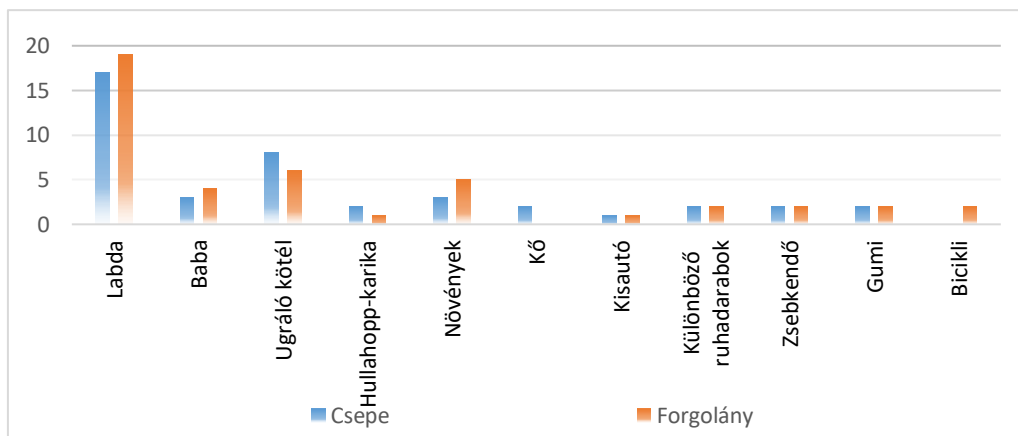
Látható, hogy ezt a mondókát több változatban ismerik a két településen, a mondóka első részéhez több változat is kapcsolódik, azonban a második része mindenkinél ugyanaz volt. Viszont létezik olyan változat, ahol a második rész is eltérő az előbbitől: „*nád közé szaladtam, nád sípot faragtam...*”²⁶⁶

A mondókákat a *játékok* csoportja követi, amely különböző alcsoportokra bomlik: *eszközös játékok, mozgásos játékok, párválasztó játékok és szellemi játékok.*²⁶⁷ Mivel a kérdőív nem alkalmas arra, hogy pontos játékleírásokat kapjunk, ezért ezt a csoportot nem lehet olyan részletesen bemutatni, mint az interjúk esetében. Ennek okán olyan kérdéseket próbáltam feltenni a kérdőívben, amit így is hasznosítani lehet.

Az eszközös játékok kapcsán ennek következtében arra kérdeztem rá, hogy milyen eszközöket használnak/ használtak a játékhoz a fiatalok. Az eredményeket újra egy diagramon keresztül mutatom meg (5. ábra):

²⁶⁶ Kis-Kis 1976: 12.

²⁶⁷ Dömötör 1990: 544.

5. ábra: A játékhöz használt eszközök gyakorisága Csepében és Forgolányban

Készítette: Kökörösényi Fruzsina

Látható, hogy a fiatal kitöltők elmondása alapján már megjelennek a játék eszközei között a bolti játékok, a baba és a kisautó, de azért a hagyományos népi játékok eszközeit is ismerik a fiatalok.

A játékokra vonatkozó kérdések kapcsán több játékot is említettek a kitöltők, s ezek alapján a legnépszerűbb játékok a következőek: *bújócska; fogócska; Bújj, bújj zöld ág; Add ki király, katonádat; Tüzet viszek, ne lássátok; Kinn a bárány, benn a farkas*. Ezek közül a játékok közül az egyik legelterjedtebb játék a *Tüzet viszek, ne lássátok*, amelyet egy körben kell játszani, s egy ember a körön kívül sétál, majd amikor ledob valakinek a hátához egy kendőt, az kiáll a körből, s az a feladata, hogy elkapja a másik körön kívül álló embert.²⁶⁸

Az eszközökhöz hasonlóan újfajta játékok is megjelennek a mindennapi tevékenységben: társasjátékok, kirakós játékok, különböző kártyajátékok, amelyek folyamatosan fejlődnek.

A kérdőívben három, az idősek körében is elterjedt és ismert játékot választottam, amelyre kerestem a kitöltők válaszát: *ismerem és játszom/ játszottam is, ismerem, de nem játszom/ játszottam, nem ismerem*. Az egyik ilyen játék az *ugróiskola*, amelynek során a gyerekek a földre rajzolt kockákban ugrálnak meghatározott módon.²⁶⁹ A kitöltött kérdőívek alapján elmondható, hogy a forgolányi adatközlők 96%-a ismeri és játssza/játszotta is, 4%-a pedig ismeri, de nem játssza/játszotta. A csepei kitöltések alapján láthatjuk, hogy ezt a játékot 92%-a ismeri és játssza/játszotta is a fiataloknak, 4%-a ismeri, de nem játssza/játszotta, szintén 4%-a pedig nem ismeri.

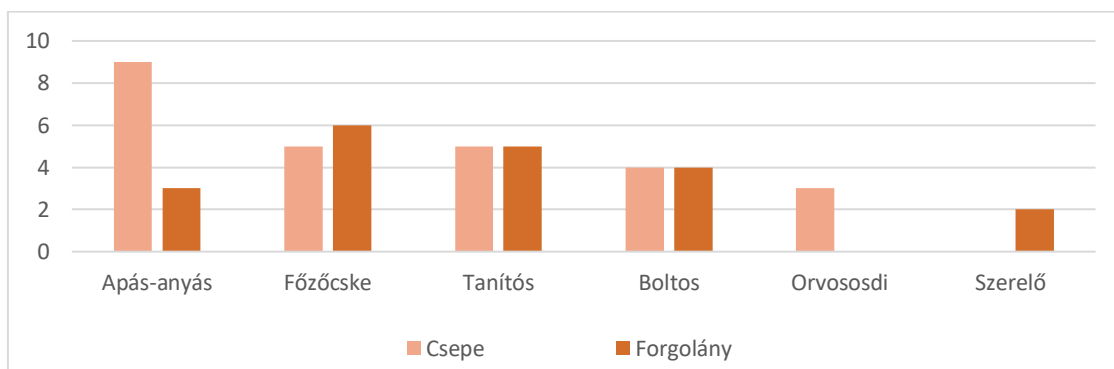
²⁶⁸ Dömötör 1990: 597.

²⁶⁹ Dömötör 199: 583.

A következő vizsgált játék a már előbb említett *Tűzet viszek, ne lássátok...* kezdetű játék. A forgolányi adatközlők 92%-a ismeri és játssza/játszotta, 8%-a pedig ismeri, de nem játssza/játszotta, míg a csepei kitöltők 84%-a ismeri és játssza/játszotta, 16%-a pedig ismeri, de nem játssza/játszotta.

A fogócskák körébe tartozó játékok közül a *Kinn a bárány, benn a farkas...* kezdetű játékot választottam, amelyben körben állnak a gyerekek, s két gyerek szaladgál ki és be a körben.²⁷⁰ Ezt a játékot Forgolányban a fiatalok 60%-a ismeri és játssza/játszotta, 8%-a ismeri, de nem játszott, 32%-a pedig nem ismeri. Csepében ezt a játékot a fiatal kitöltők közül 80 százalékos arányban ismerik, és játsszák/játszották is 4% ismeri, de nem játssza/játszotta, 12% pedig nem ismeri.

A gyerekek körében az olyan játékok is elterjedtek voltak, amelyben a felnőtteket utánozták. Ennek okán a kérdőívben rákérdeztem arra, hogy játszottak-e felnőtteket utánzó játékokat. A csepei adatközlők 76%-a utánozta a felnőtteket játék során, 24%-a pedig nem, a forgolányi kitöltők közül pedig 52%-ban igennel válaszoltak, 48%-ban pedig nemmel. A következő felnőtteket utánzó játékokat játszották a kérdőívet kitöltő csepei és forgolányi fiatalok (6. ábra):

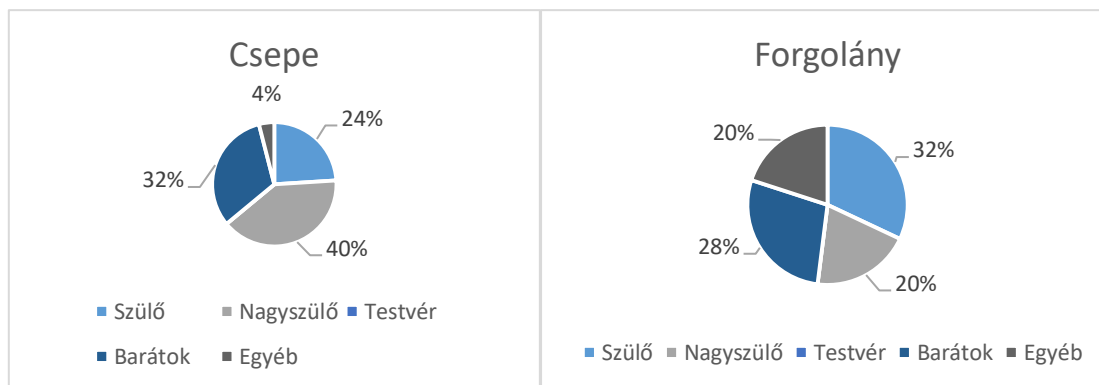

6. ábra: A felnőtteket utánzó bizonyos játékok gyakorisága Csepében és Forgolányban

Készítette: Kökörösényi Fruzsina

A kérdőívet kitöltő fiatalokról elmondható, hogy nagyon sok népi játékot ismernek. Kíváncsi voltam arra, hogy ezeket a játékokat kitől/kiktől tanulták, ezért egy ilyen kérdést is feltettem nekik a kérdőívbe. Az eredmények a következők (7-8. ábra):

²⁷⁰ Dömötör 1990: 604.

7. ábra: A szülő, nagyszülő, testvér, barát, egyéb személyek, mint játékok tanítók előfordulása Csepében

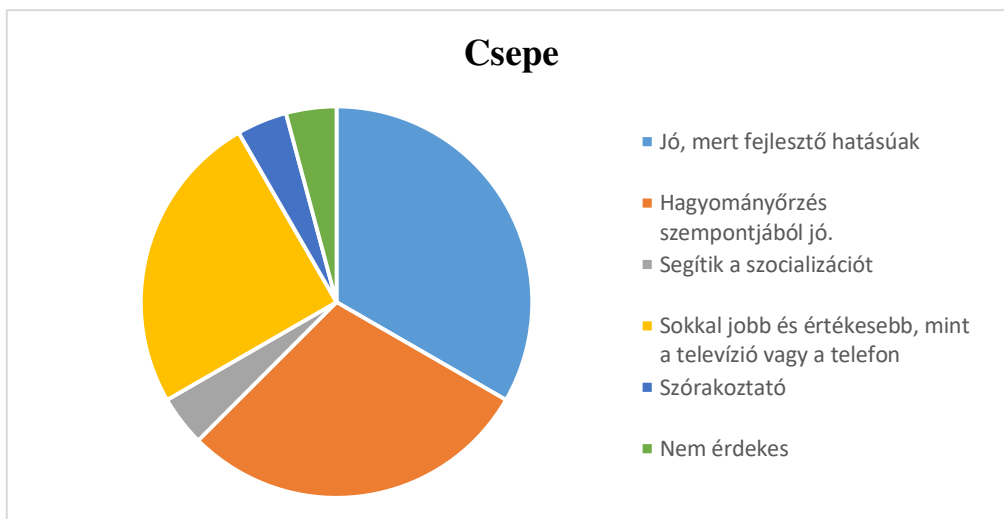
8. ábra: A szülő, nagyszülő, testvér, barát, egyéb személyek, mint játékok tanítók előfordulása Forgolányban

Készítette: Kökörösényi Fruzsina

Látható, hogy a csepei fiatalok 40%-a a játékokat a nagyszülőktől tanulta, míg a forgolányi fiatalok legtöbbször, 32%-a a barátoktól tanulta az említett játékokat. Mindkét településen a barátok vannak a második helyen, Csepében 32%-kal, Forgolányban pedig 28%-kal. Csepében 24%-kal következnek azok, akik a szülőktől tanulták a játékokat, majd pedig 4% jön, aki az egyéb kategóriát jelölte meg, Forgolányban 20-20%-os arányban a nagyszülők és az egyéb kategóriák következnek. A kérdőívet kitöltő fiatalok egyike sem mondta azt, hogy a testvérektől tanulta volna a játékokat.

Munkámban arra is kíváncsi voltam, hogy a fiatalok fontosnak tartják-e azt, hogy ismerjék a népi játékokat, vagy sem. A következő eredmények születtek: Csepében 84% mondta azt, hogy fontos ismerni a játékokat, 8% azt, hogy nem, és szintén 8% azt, hogy talán. Forgolányban 92% szerint jó ismerni a népi játékokat, 4% szerint nem, és szintén 4% szerint talán.

A kérdőív kitöltőinek az előző kérdésre adott válaszukat indokolniuk kellett. Többen mondták azt, hogy azért jó ismerni a játékokat, mert valamilyen fejlesztő hatással bírnak, mások szerint segít a szocializációban, vagy, mert szórakoztató, illetve nagyon sokan említették a hagyományőrzés fontosságát, illetve azt, hogy ezek a játékok sokkal jobb hatással vannak a gyerekekre, mint a televízió, vagy a telefon. Ezeket a válaszokat egy diagramon keresztül ismertetem (9. ábra):

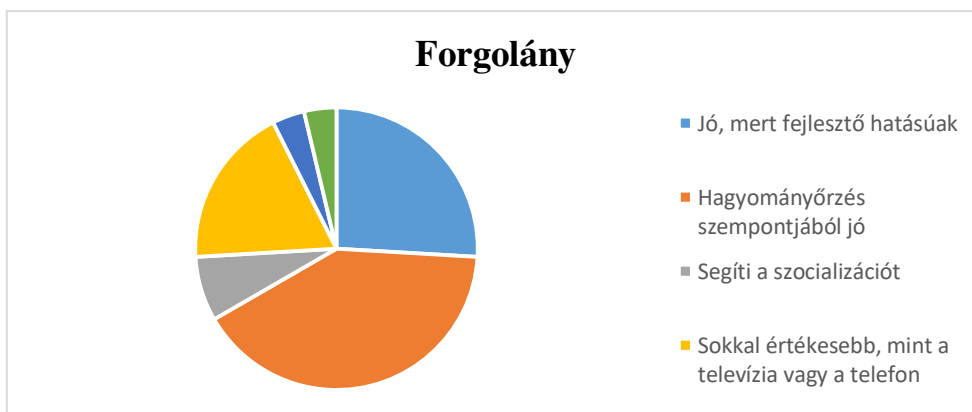
9. ábra: Csepei fiatalok véleményei arról, hogy miért jó ismerni a népi játékokat

Készítette: Kökörcsényi Fruzsina

Mindenképpen pozitív az, hogy a fiatalok többsége azt gondolja, hogy a gyerekeknek szüksége van arra, hogy ismerje a népi játékokat.

A kérdőív egyik kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy milyen hatással van a gyerekre a játék. A csepei adatközlők 92%-a szerint jó hatást gyakorolnak a játékok a gyerekre, hiszen a játék *csapatépítő, önismeret fejlesztő, fejleszti a finom motorikus képességeket, segíti a jellemfejlődést, és nem utolsó sorban a kötődés kialakulásában is nagy szerepe van.*²⁷¹

Forgolányban is hasonló eredmények születtek (10. ábra):

10. ábra: Forgolányi fiatalok véleményei arról, hogy miért jó ismerni a népi játékokat

Készítette: Kökörcsényi Fruzsina

²⁷¹ A munka során alkalmazott kérdőív válaszai.

A forgolányi adatközlők többsége szintén úgy gondolja, hogy a játék jó hatással van a gyerekre, ez 96% szerint van így, hiszen szerintük a játék fejlesztő hatással bír, csapatépítő ereje van, egyszóval biztosan pozitív a hatása. S a játékok tényleg pozitív hatásúak, például azért, mert egy játékon keresztül találkoznak dallal, mozgással, cselekménnyel, költészettel.²⁷²

Összességében elmondható az, hogy a csepei és a forgolányi fiatalok ismerik a népi játékokat, és tisztában vannak azok értékével és pozitív hatásaival.

²⁷² Nyelvünk és kultúránk 1975: 4.

VI. ÖSSZEGZÉS

Szakedolgozatomban a népi játékok változásával foglalkoztam két kárpátaljai településen, Forgolányban és Csepében. Munkám elején a szakirodalommal ismerkedtem meg, több gyermekjáték-gyűjteményt is áttanulmányoztam, munkámban több kiadványt is bemutatam, ismertettem a játékok kategóriákba való sorolásának nehézségeit, s ennek okait. Fontosnak tartottam, hogy kárpátaljai gyűjteményekkel is megismerkedjek, s ennek a célnak is eleget tettem. Ezt követően a kutatott települések rövid bemutatásával készültem el.

Munkám elején néhány hipotézist fogalmaztam meg, amelyek a következők voltak:

- *A településen élő idős emberek ismernek népi játékokat, amiket fiatal korukban játszottak.*
- *A kutatott falvak fiataljai is ismernek bizonyos népi játékokat, azonban már a bolti játékok is megfigyelhetőek náluk.*
- *A népi játékoknak változataik is vannak akár két településen belül is.*

Dolgozatom kutatási részéhez terepmunkát végeztem, az idősök által ismert játékok lejegyzésére a mélyinterjúzás módszerét választottam ki, és nyugdíjas, idős emberekkel készítettem el az interjúkat. Összesen hét idős interjúalanyom volt: négy forgolányi és három csepei. Az interjúalanyok közül egy férfi, a többi pedig nő, átlag életkoruk hetvenegy. A fiatalok által ismert népi játékok vizsgálatára a kérdőívet választottam. A kérdőívben olyan játékokra próbáltam rákérdezni, amelyeket az interjúalanyok mindegyike ismert.

A szakirodalom részletes áttanulmányozása után a lejegyzett mélyinterjúkban a kutatott játékokat csoportosítottam, s elemeztem, közben pedig a szakirodalomban talált változatokkal vettem össze őket. Ebben a részben már két hipotézisem is bebizonyosodott: az egyik az, hogy a településen élő idős emberek ismernek népi játékokat, ennek bizonyítéka az interjúkban lévő nagy mennyiségű játékanyag-gyűjtemény, a másik pedig az, hogy bizonyos játékok már településen belül is változatokban fordulnak elő, s ennek szintén az a bizonyítéka, hogy több mondókának, játéknak is többfajta leírását mondták el az adatközlőim.

Miután végeztem az interjúból kapott játékok elemzésével, a kérdőívek elemzésére tértem rá. Összesen ötven kitöltés érkezett a vizsgálathoz, 50-50%-os arányban. A kitöltők átlag életkora huszonkettő lett. A kérdőívek kiértékeléséhez is azt a játékfelosztást

alkalmaztam, amelyet az idős interjúalanyok esetében, s ennek köszönhetően munkám e része is jól átlátható. Fennmaradt két hipotézisem itt került bebizonyításra: a két településen élő fiatalok jól ismerik a népi játékokat, hiszen a kérdőívben szereplő játékok ezt támasztották alá, azonban a bolti játékok is megjelennek mindennapi tevékenységükben, például a kisautó, vagy a boltban vásárolt baba.

Munkámra összességében elmondható, hogy elérte kitűzött célját, megismerkedhettem a szakirodalommal, s Csepe és Forgolány népi játékaival, és azok változásaival.

VII. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. KISS Áron. *Magyar gyermekjáték- gyűjtemény*, Holnap Kiadó, Budapest, 1891.
2. KIS Jenő- KIS Jenőné. *De jó játék ez, gyerekek!* Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.
3. LÁZÁR Katalin, *Énekes, táncos népi gyermekjátékok*, Planétás Kiadó, Magyar Táncművészeti Főiskola, 1996.
4. LÁZÁR Katalin. *Népi játékok*, Planétás Kiadó, Budapest, 1997.
5. LÁZÁR Katalin. *Magyar népi játékok nemzetközi párhuzamai az MTA Zenetudományi Intézet játékgyűjteményében*, In szerk. Farkas Márta szerk. *Zenetudományi dolgozatok 2001-2002*. 145-162. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete, 2002.
6. LÁZÁR Katalin. *Kiss Áron „Magyar gyermekjáték-gyűjtemény” című könyve mai szemmel*, In *Zenetudományi dolgozatok 2003 II*, 395-410. MTA Zenetudományi Intézete, Budapest, 2003.
7. LÁZÁR Katalin. *Népi játékok*, Planétás Kiadó és Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2005
8. LÁZÁR Katalin. *Gyertek, gyertek játszani!* , Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008.
9. DR. LÁZÁR Katalin PhD, a MTA BTK ZTI tudományos főmunkatársa. *Népi játékok felhasználási lehetőségei az oktatásban*,
http://real.mtak.hu/73275/1/Nepi_jatekok_felhasznalasi_lehetosegei_az_oktatásban_u.pdf
(A letöltés dátuma: 2021.05.04.)
10. LÁZÁR Katalin. *Történetiség a népi játékokban*. In *Etnographia*, 123/2012. 1. szám 48-78.
11. LAJOS Árpád. *Magyar Népi Játékok*. In *Honismeret*, 34. évfolyam, 2006, 1. szám. 31-33.
12. LAJTHA László. *Népi játékok és táncok Magyarországon*, In *Az 1928. nemzetközi népművészeti kongresszuson benyújtott jelentések a magyar népművészetről*. Budapest, 1929. 52-57.
13. KECSKÉS Miklósné. *A pedagógiai szempontú népi játékkutatás*, Képzés és Gyakorlat, 10. évfolyam 2012. 3-4.szám
14. DÖMÖTÖR Tekla főszerk. *Népzene, néptánc, népi játék*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.
15. KATONA Imre. *Gyermekfolklor*, In Orutay Gyula. *Magyar Folklor*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.

16. KRESZ Mária. *Gyermekélet és játék Sárpilisén*, In *Tanulmányok egy sárközi falu társadalmáról*, Államtudományi Intézet Táj- és Népkutató Osztálya Kiadó, Budapest, 1942
17. ANTAL László, *Néptáncpedagógia*, Tanári Kézikönyv, Hagyományok Háza, Budapest, 2002.
18. TÁTRAI Zsuzsanna- KARÁCSONY Molnár Erika. *Jeles napok, ünnepi szokások*, Planétás Kiadó, Budapest, 1997.
19. ERDÉLYI János. *Válogatott Magyar Népdalok*, Képes Kiadó, Pest, 1857.
20. HUTTERER Éva. *Egy aranyat leltem*, Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület, 2013
21. PUNYKÓ Mária- HUTTERER Éva. *Egyedem, begyedem tengertánc*, PoliPrint Kiadó, Beregszász, 2004
22. BEKE Mari. *77 Magyar Népi Játék*, Corvina Kiadó, Budapest, 2017.
23. PRÓFUSZ Mariann. *Népi gyermekjátékok nádból*, In: *Kárpátaljai Hírmondó*, 1. évfolyam, 2. szám, 2005. november 22. oldal. Letölthető: http://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/folyoiratok/Hirmondo/2005/2005_2_c_ompressed.pdf (A letöltés dátuma: 2021. 05. 04.)
24. JÓZSEF Dezső. *A nyikómenti gyermek magakészítette játékszerei*, Szórákaténusz Játékmúzeum Kiadó, Kecskemét, 1943
25. GAZDA Klára. *Gyermekvilág Esztelneken*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980
26. MAGYAR György. *A Kárpát Medence Magyar Gyermekjátékai*, PRINT-KOM 2000 KFT, 2002
27. BÁRDOSI Vilmos- KISS Gábor. *Közmondások*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2015
28. TÓTHNÉ Pánya Marianna. *Tente baba, tente..* Tóth Könyvkereskedés és Kiadó KFT, 1997
29. BOTLIK József- DUPKA György. *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*, Intermix Kiadó, Ungvár- Budapest, 1993
30. HINTALAN László János. *Aranyalma –Játék-hagyomány-*, Fővárosi Pedagógiai Intézet, 2000
31. JUHÁSZ József- KOVALOVSKY Miklós- O. NAGY Gábor- SZŐKE István. *Magyar Értelmező Kéziszótár A-ZS Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975*
32. JUHÁSZ Ágnes. *Népi játékok Csantavéren*. In: *Létünk folyóirat*, Társadalom, tudomány, kultúra XXVI. Évfolyam 3-4. szám 51-82. old. Letölthető: http://adattar.vmmi.org/cikkek/4541/letunk_1996.34_05_juhasz_agnes.pdf (A letöltés dátuma: 2020.04. 22)

33. JÓKAI Mária. *Zoboralji Gyermekjátékok*, AB-ART Kiadó, Gyurcsó István Alapítvány, 2004.
34. Dr. BUCHERNA Nándorné- FAUST Dezsőné- ZADRAVECZ Teréz. *Néphagyományörzés az óvodában*, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága Kiadó, Budapest, 2005
35. BÉRES József. *Szép magyar ének*, Akovita Kiadó, 2014
36. RAB Zsuzsa. *Óvodások Verseskönyve*, Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1955.
37. BALOGH János- GUNSZT Andrea. *Tűzet viszek*, Janus Pannonius Múzeum, Pécs, 2015
38. BORSAI Ilona- HAJDU Gyula- IGAZ Mária. *Magyar népi Gyermekjátékok*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
39. BORSAI Ilona- HAJDU Gyula- IGAZ Mária. *Magyar népi Gyermekjátékok*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
40. BORSAI Ilona- KESZLER Mária. *Énekes-táncos népi gyermekjátékok*, In *Nyelvünk és Kultúránk - az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének tájékoztatója*, 21. szám, 1975. 64-81.
41. Dr. BÍRÓ Melinda- JUHÁSZ Imre- SZÉLES-KOVÁCS Gyula, SZOMBATY Kálmán, VÁCZI Péter. *Mozgásos játékok*, EKF Líceum Kiadó, Eger, 2015.
42. GAZDA Klára. *Nyiss kaput, új bíró!* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2017.
43. SZAPU Magda. *Gyermekjátékok, Énekes-táncos, szöveges, mozgásos és sportszerű népi játékok Somogyban*, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár, 1996.
44. KÉSZ Barnabás. *A paraszti életmód tükröződése az ugozsai magyarság tárgyi kultúrájában*, Debrecen, 2018. In:
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/264644/Kesz_Barnabas_disszertacio_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y (A letöltés dátuma: 2021.05.04.)
45. BORS Éva. *Mély kútba tekinték*, Csemadok Művelődési Intézet, Dunaszerdahely, 2008.
46. KRISTON Vízi József. *Az utolsó fél évszázad népi gyermekjáték-kutatásának eredményei magyar nyelvterületen*, In:
http://adattar.vmmi.org/cikkek/4538/letunk_1996.3-4_02_kriston_vizi_jozsef.pdf (A letöltés dátuma: 2021.05.04.)
47. N. BARTHA Károly- GÖNYEY Sándor- KODÁLY Zoltán- LAJTHA László- SCHWARTZ Elemér- SOLYMOSSY Sándor- SZENDREY Ákos- SZENDREY

Zsigmond. *A Magyarság Néprajza*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1933. 453-498.

48. DEMÉNY István Pál- GAZDA Klára- KESZEG Vilmos- POZSONY Ferenc- TÁNCZOS Vilmos. *Magyar Népi Kultúra*, Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2008.

49. KÖKÖRCSENYI Fruzsina. *Népi játékok a változás tükrében Tiszapéterfalván és Tiszabökényben*, Beregszász, 2019.

50. KÖKÖRCSENYI Fruzsina. *Népi játékok a változás tükrében Nagypaládon és Fertősalmáson*, Beregszász, 2020.

РЕЗЮМЕ

У своїй дипломній роботі я займалася змінами народних ігор у двох закарпатських поселеннях, с. Фороголань та с. Чепа. На початку своєї роботи я ознайомилася з літературою, вивчила кілька дитячих колекцій іграшок, у своїй роботі представила кілька публікацій, пояснила труднощі класифікації іграшок та причини цього. Я вважала важливим ознайомитись із колекціями Закарпаття. Після цього я зробила коротку презентацію досліджених поселень.

На початку своєї роботи я сформулювала деякі гіпотези, такі як:

- Люди похилого віку, які проживають у селищі, знайомі з народними іграми, в які грали в молодому віці.

- Молодь досліджуваних сіл також знайома з певними народними іграми, але в них вже можна спостерігати прихильність до ігор, які можна придбати в магазині.

- Народні ігри також мають версії в межах двох населених пунктів.

Для дослідницької частини моєї дисертації я проводила польові роботи, обрала метод поглиблених інтерв'ю для запису ігор, відомих людям похилого віку, та проводила інтерв'ю з пенсіонерами, літніми людьми. У мене було всього сім опитаних людей похилого віку: чотири в с. Фороголань і троє в с. Чепа. Один з опитаних - чоловік, а інші жінки - середній вік респондентів 70 років. Я обрала опитувальник для вивчення відомих молоді народних ігор. В анкеті я намагалася запитати про ігри, які були відомі всім респондентам.

Після детального вивчення літератури я згрупувала та проаналізувала досліджувані ігри в записаних поглиблених інтерв'ю, порівнявши їх із версіями, знайденими в літературі. У цьому розділі я вже довела дві гіпотези: одна полягає в тому, що люди похилого віку, які проживають у населеному пункті, знайомі з народними іграми, про що свідчить інтерв'ю в якому вони розповідають про ігри, а в іншому - певні ігри вже трапляються у варіантах і підтвердженням цього також є той факт, що мої інформатори розповіли кілька описів кількох рим та ігор.

Закінчивши аналіз ігор, отриманих з інтерв'ю, я повернулася до аналізу анкет. Всього для дослідження було отримано п'ятдесят анкет. Середній вік респондентів становив двадцять два роки. Для оцінки анкет я також використовувала ігровий розподіл, який використовується у випадку літніх опитаних, і завдяки цьому ця частина моєї роботи також є зрозумілою. Тут доведені дві мої гіпотези, що залишились: молоді люди, які живуть у двох населених пунктах, добре знайомі з

народними іграми, оскільки подані ігри в анкеті це підтверджують, але сучасні ігри, які можна придбати у магазинах також з'являються у їхній повсякденній діяльності, наприклад, у формі маленької машини чи ляльки, куплених в магазині.

Загалом, можна сказати, що моя робота досягла своєї мети, я змогла ознайомитися з літературою та народними іграми с. Чепа та с. Форголань та їх змінами.

Melléklet

Név: Sándor Ernő

Születési idő: 1953. november 29.

Születési hely: Csepe

Vallás: Római katolikus.

K: Tetszettek- e mondókákat játszani?

AK: Hát én ilyenre nem emlékszem.

K: És esetleg olyanra nem tetszik emlékezni, hogy volt a családba egy kisgyerek és akkor azzal játszott az anyuka vagy a nagymama?

AK: Hát a, *Tente baba tente, itt van már az este. Köszöntenek téged, a csillagok az égen. vagy Hőc, hőc katona*, az igen. Arra emlékszem, mer volt két, szóval mi öten vagyunk testvérek, két idősebb nővérem van, és utánam született 57-ben egy ikertestvére, az egyik fiú a másik lány. És onnan emlékszem, hogy ezek a dolgok elhangoztak. Meg bölcső volt, tudom, két bölcső is kellett, és ugye egy volt, mert ugye szegény világ volt, és egy bölcső volt és az egyik ide feküdt, a másik meg arra. Na, erre emlékszem még.

K: És ezeknek a szövegeire nem tetszik emlékezni?

AK: Hogy a, arra nem. *A csípi csóka, vak varjúcska*, ez volt. *Meg az egy, begy, libabegy, kire jut a huszonegy? És akkor egymást kergettük, és akire rájutott, aztat kellett elfogni.* Ennyit emlékszek, amit ezeknél az ilyen játékokból. De eztet követtük egész az iskoláig, az első osztályig, na osztán má jöttek ugye másabb, mert ukrán iskolába, mivel Csepébe nem volt magyar iskola, csak ukrán iskola általános nyóc osztály, és a továbbiakba tizenegybe folytattuk Feketeardóba. Na, ottan volt magyar iskola is, de na, hát má ukránba folytattuk tovább, mivelhogy nem vót a szüleimnek lehetősége, hogy magyar iskolába adjon, mert ugye oda be kellett vóna Feketeardóba akkor minket hordani. És nem úgy vót buszok, meg mit tudom én, hogy lehetett, még biciklim se nagyon vót ugye minden háznál.

K: És akkor, ha játszottak az iskolába, akkor inkább ukránul tetszettek?

AK: Nem, hát követelték a tanárok, de hát a szünetbe mi csak magyarul. Az egész falu magyarul beszélt, a tanárok, akik bejöttek a faluba, azok mind ilyen ukrán ajkúak voltak, vagy ruszinok, vagy ilyenek, ők nem magyarok voltak. Na de hát őket odahozták direkt az iskolába. A legtöbb nem értett magyarul se. Nem messzirül voltak, innen, mint Kopány, vagy Nagykopány, de főleg ilyen ukrán falvak.

K: Esetleg olyanra tetszik emlékezni, hogy például télen szerettek volna korcsolyázni, és ugye akkor még nem lehetett korcsolyát venni, akkor ezt mivel tetszettek helyettesíteni?

AK: De volt korcsolya, csak olyan volt, hogy ilyen feltekerős, szóval két ódalrul ilyen madzaggal vót és akkor egy ilyen kis fadarabbal azt rászorítottuk és akkor aztat beakasztottuk. Mert korcsolyát lehetett venni. Abba az időbe már lehetett venni. Később már vót úgy, hogy már lehetett ilyen kulccsal hozzászorítani a cipődhöz, vagy valamihez, úgyhogy én igenis, korcsolyáztam is, meg próbálgattam eztet. Ugye ahogy evvel a madzaggal rátekertük úgy elszorítottuk a lábunkat, hogy szinte egy tíz perc múlva már megfagyott a lábunk. Na de hát nem számított, mert ugye a gyerek mindent ilyenkor.

K: Szánkózni tetszettek?

AK: Igen, Volt a faluba egy domb, ahol az üzemanyagot tartották, az ilyen gépolajakat, meg minden, és régen, hogy az hűvösbe álljon, meg akkor ilyen földszinti pincét csináltak, ami nem a föld alatt volt, hanem így ráhordták a földet és így kialakult egy ilyen pincszerkezet. Csak a felszínen vót. És annak vót egy magas dombja és oda jártunk szánkózni.

Meg nyáron jártunk le a Tiszára, akkor meg kacszáztunk. Versenyeztünk, hogy kinek ugrik többet a kavics.

K: Népi hangszereket nem tetszettek készíteni? Hegedűt, sípot?

AK: Semmi, a két lánytestvéremnek volt készítve ilyen rongybú baba, arra emlékszem.

K: Azt ki készítette?

AK: Azt a nényém, ilyen varrónő volt és az készítette. Arra emlékszek, hogy nagyon értékes volt az nekik, mert mind a kettő idősebb tőlem, de emlékszek, hogy nekem nem szabad volt hozzányúlni, mert az abba az időbe ugye értékes volt. És nagyon szegénység volt, nagyon nagy szegénység volt. Nagyon nehezen éltünk, akkor alakult meg a kolhoz, bejárt, csak apám dógozott, mivel, hogy öten voltunk testvérek, és akkor alakult meg a kolhoz és tudom, hogy hát mentek dolgozni, de nem kaptak fizetést, hanem csak ilyen munkanapokat meg mit tudom én, munka miket írtak ottan nekik, meg mikor mibe fizettek, de szóval nagyon nehéz volt. Annak ellenére mindenki, na, kitanult a családba, úgyhogy, na technikumot, nem egyetemot, de mindenki végzett valami szakmát, mind az öten. Úgyhogy minden testvérem él is. Amikor eső esett, akkor mivel játszottunk. Emlékszem, a gyerekek, csináltunk ilyen sárbul ilyen masszát, összegyúrtunk, mer, ugye nem kellett messze menni, rögtön ott volt a kanális, szinte a ház mellett mindenfele volt

pocsolya meg mit tudom én, és na, ugye kimentünk, hát nem volt másmilyen lehetőségünk. És akkor abból csináltunk ilyen gyúrast, közepon itt ugye ki, és akkor odavágtuk, és az a levegőbe leesett és akkor kipukkant. Na, csúnyán mondtuk egymásnak, hogy olyat pukkanjon, mint az anyád segge. Nem, mint a te anyád segge. És akkor odavertük, és az akkor, ahogy a levegő az kiment, az pukkant egyet.

Hát más játék nem volt.

A fiúk még gomboztak. A falra kellett dobni a gombot és az lett a nyertes, akinek közelebb esett le a falhoz a gombja.

A fiúknak volt még ez a háborúsdit játék. Találtunk, na, hát faragtunk ilyen fából pisztolyokat, meg a csúzli. Az vót. Emlékszem, hogy egyszer kikaptam nagyon, mer ugye a szomszéd fiúnak láttam, hogy van csúzlija és ugye bementem, és a nővéremnek kivágtam a gumit a nadrágjából, hogy én is tudjak csinálni. Hát nappal még elment a dolog, de este, mikor rájöttek, akkor, na. Hát nem vertek érte, de bizony megrovás volt.

K: Akkor ezt a fiúk játszották?

AK: Ezt a fiúk, igen, ezt. Hát ez a gumipuskának hívtuk régen. Úgy hívtuk, hogy gumipuska.

K: Tetszett mondani ezt a háborúsdit játékot. Annak mi volt a lényege, vagy az hogy zajlott?

AK: Hát mivel, hogy miket az iskolába, ugye belénk gyúrták ezt, hogy a németek milyen, mer háború után volt ez, és hogy milyen a németek mennyire rosszak voltak, hát ezt tukmálták belénk első osztálytul ezt verték. Hát ugye a gyerek milyen? Mi is lőttük a nyurga németeket. Ki vót a német, ki vót a másik. Hát ugye úgy mondtuk, hogy a nyurga németeket löjük. És így játszottuk a háborúsdit.

Aztán a rosszaságbú meg mindent elkövettünk, ami rossz volt, ami a gyereknek tiltott volt, hát ugye megpróbáltuk szívni a, láttuk, hogy az idősek dohányoznak, mi is tekertük papirt, és ugye levélt raktunk bele.

A délutánunk már ősszel, avval telt, hogy ugye mindenkinél vót tehen, kecske, és amikor már hazajöttünk az iskolából, akkor a szüleink, mikor már a kertek takarítódtak lefele, a kukorica meg minden beszédődött, és akkor már ugye a tehenet nem engedték a csordába, már így ősszel. És akkor délután mentünk le a tehénnel, mindenki, a szomszéd is, így a kertbe, és na, hát ottan milyen lehetőség volt? Rögtön tüzet rakni, a gyerekeknek, ahogy ellopni otthol a gyufát, és valahogy tüzet rakni, közbe a tehen gyepelt, és hogy ha valaki úgy eltudott, mert ugye senkinél, nem úgy, mint a mai gyereknél, hogy pénz van a zsebébe,

van mi, bemegy az üzletbe, vehet bármit, mi ilyesmit mi nem láttunk sose, de hogyha eltudtunk csenni két-három krumplit és akkor megsütöttük ottan.

Tavasszal a gyerekek mit csináltak? Vártuk ezt a fődiepret, ami természetesen nőtt. Ugye azt kerestük.

K: Együtt a lányokkal, vagy inkább a fiúk a fiúkkal játszottak és a lányok külön?

AK: Hát inkább külön játszottunk, mert az, aki már a lányokkal játszott, aztat lenézték egyszerűen, az nem, hát később, ahogy cseperedtünk, már kezdtünk közelebb húzódni a jányokhoz, de addig, hát az iskolába is teljesen külön. Próbáltak, hogy ne rosszalkodjunk, próbáltak a tanítók összeültetni a lányokkal egy padba, de az már szégyen vót, a többi kicsusságolt, hogy aki rossz vót, annak kislánnyal kellett ülni. Tehát ez már szégyen vót.

K: Tetszett mondani, hogy nagyobbak lettek, akkor sem játszottak párválasztó játékot?

AK: Semmi, csak az iskolába volt jelmezbál, na de hát az is már mikor volt. Egyszer volt, de az már a nyolc osztályos már mehetett oda.

K: Tetszik olyan csínyre emlékezni, amit a fiúk csináltak a lányok irányába?

AK: Hát a fiúk mit csináltak? Meghúzogatták a lányoknak a haját, belecsíptek, vagy na, de azér annyira bátrak nem voltak, mint mostan. Szóval az a bizonyos távolság azért az mindig megvót. És akármilyenek is voltak a szüleink, mindenki ugye az illemre és a rendre tanította a gyerekeit.

Szóval azáltal, ami nem volt szabad, mindig figyelmeztetve voltunk, hogy nem szabad, ide nem mehetsz ide, ekkor jöhetsz haza, nem mehetsz ki. De hát elszöktünk futballozni. Na, igen. A fiúknak még ez volt a fő, a futball. Akinek volt egy labdája, ha tudtuk, hogy a túlsó falu végén is van, nem számít. Elmentünk oda, mert tudtuk, hogy van egy futball labdája annak, meg annak, meg annak. Mert az nagyon ritka volt.

K: A focin kívül semmilyen más labdás játékot nem tetszettek ismerni?

AK: Nem. Nem tudom.

K: Az ugróiskolát tetszettek ismerni?

AK: Az ugróiskola az volt, csak mi azt nem szerettük. De volt, de többen csinálták. Volt, az meg volt.

K: Arra nem tetszik emlékezni, hogy ha valaki játszott, és elveszítette, az kapott valamilyen büntetést?

AK: Hát milyen büntetést? Hát nem volt ez.

K: Hány éves korig tetszettek körülbelül játszani? Mikor volt már az, amikor inkább nem játszottak, inkább dolgozni mentek?

AK: Hát már azért a cseperedtünk, már ilyen szerintem 5. osztálytól mi már azért, mi már ezeket az egyszerű játékokat, inkább a futball vót. Akkor, már mi ha csak szabadidőnk volt, főleg volt ugye mindenkinek az iskolába nagy szabadidő. Ottan okvetlen már mentünk, rögtön mentünk ki, és akkor rögtön mi fiúk beálltunk rögtön. Csoportok, szóval két csoportra oszlottunk rögtön, a volt a minden. Az iskolába volt a kertbe, az iskolakertbe volt egy olyan helyiség, nem volt kijelölve úgy sporttermek, meg ilyesmi, mint mostan, pálya. Hát egyszerűen a fák közt. Letettünk kapunak valamit, letettünk vagy leszúrtunk valami botot vagy valaki levette a felsőjét aztán odatette. És a volt a kapu és két kapura játszottunk.

K: És ezeket a játékokat a nagyobbaktól tetszettek tanulni?

AK: Hát igen, de hogy mondjam, nem volt azért olyan nagy különbség a korosztály közt, mert azért a fejlődés hogy ment? Hogy a nagyoknak még semmisse nem volt szinte, aztán egy pár év múlva, mikor egy tíz év elteltével akkor már jobban volt a annak a korosztálynak már több minden jelent meg a boltokba, hogy, mondjuk ilyen gumilabda, meg ilyesmi, amit addig na, még a felnőttek se nem nagyon láttak. Úgyhogy az olyan folyamatosan ment, hogy én 53-ba születtem és 60-ba mentem első osztályba, de az élet nagyon nehezen mozdult valahova, mert még ráadásul 65-be tudom anyu elküldött kenyérért, beálltunk a sorba, kivártuk, de olyan kenyeret hoztam haza, hogy anyám nagyon sírt, mert olyan fekete volt, de szinte nyúlott, mint a. Na szóval Hruscsov volt a akkor a már a Szovjetunióba az első titkár, na már ő volt a minden, mert ugye párt volt, és na nagyon-nagyon, akkor nagyon rossz élet volt egy ideig. Aztán folyamatosan, amikor már Brezsnyev lett, akkor rendesen fellélegeztünk, na, minden szabad volt, jobban éltünk akkor már, akkor már kezdtünk jobban élni. Fizetést kaptak az emberek, minden, minden, úgyhogy akkor már jobb volt. De addig úgy nem is, olyan szürkeség volt, szóval olyan szegénység. Szegénység volt, mert tudom, hogy volt olyan, hogy leesett az eső, hát akkor egy csizma volt, amit felvettünk, és nem tudtunk mit csinálni.

AK: Meg még volt egy játék, az a fiúknak, egy ilyen hosszú lecet vettünk, arra egy drótot, és ha találtunk egy olyan bicikli kereket, amibe, ami már ki vót dobva, és akkor egy drótót, dróttal nekifeszítettük, és akkor azt toltuk magunk előtt és avval szaladni kellett állandóan. És azt tartottad a rúddal, és e volt, ez minden fiúnak akkor e volt a kedvenc.

K: És akkor versenyeztek közben, hogy ki a gyorsabb?

AK: Igen, vótunk mi, versenyeztünk, meg kinek ment ki.

Na, igen, még egy nagyon fontos dolog volt, a biciklizés tanulás. Minden gyerek, össze volt törve a lába, a könyöke és ugye bicikli nem mindenkinek volt, de ha vót, férfi bicikli. Na, most egy gyereknek, amék nem tudott a keresztül tenni a lábát, úgy kellett megtanulni, hogy a váz alatt biciklizni. Na de aki úgy megtanult, az biztos tudott.

Név: Kádár Mária

Születési idő: 1959. május 24.

Születési hely: Forgolány

Vallás: Református

K: Amikor megszületett a gyerek, akkor rögtön elkezdtek velük játszani, és jöttek az ölbeli játékok. Olyat tetszik ismerni?

AK: Ölbeli játékok. *Kicsi vagyok én, majd megnövök én, esztendőre, vagy kettőre nagyfiú leszek én.* Ez.

Tente, baba, tente. Hát ilyen gyenge a fejem már vénségemre.

Hőc, hőc, katona, ketten ülünk a lóra. Szénát, zabot a lónak, abrakot a csikónak.

Csíp, csíp csóka, vak varjúcska, hová lett a kisfiúcska? Höss, höss, höss.

Meg vót a Ciróka, maróka, mit főztél? Kását. Hova tetted? A fazékba. A kiscica megette.

Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megette, a legkisebbnek pedig nem maradt semmi.

K: Ezt mindig a felnőtt mondta?

AK: Anya a gyermekinek.

K: Mennyi idős koráig körülbelül?

AK: Hát, míg óvodába nem ment. Olyan három- négy éves korig.

K: A hinta-palintát tetszettek játszani?

AK: Persze.

K: És annak hogy volt a szövege?

AK: *Hinta palinta.* Meg má mikor nagyobbak vótak, ugyi én a fiúkkal foglalkoztam. Jányom nem vót, és hát inkább ilyen fiúsok vótak.

K: Például?

AK: Ugyi mikor én elvégeztem az iskolát, akkor elkerültem Harkovba dógozni, almát szedni a konzervgyárba.

Ecc, pecc, kimehetsz, holnapután bejöhetsz. Cérnára, cinegére, ugorj cica az egérre.

K: Állatokhoz szóló mondókát esetleg?

AK: *Kis kutya, nagy kutya, ne ugass munkába.* Valami ilyesmi is vót. Meg *Csigabiga gyere ki, ég a házad ide kinn. Kapsz tejet, vaját, holnapra is marad.*

K: Az időjáráshoz még esetleg? Amikor a napot hívogatták elő?

AK: *Süss fel nap, fényes nap, kerted alatt a kis bárány megfagyhat.*

K: Aztán jönnek az eszközös játékok. Amikor a gyerek nagyobb lett, még ugye akkor nem volt ilyen, hogy baba például, vagy a fiúknak nem biztos, hogy volt labdájuk, azt mivel helyettesítették?

AK: Hát én mindig kikerítettem, mindig vót nekik labda, amúgy futballoztak mindig. Mivel helyettesítettük? Elfelejttem.

K: És Mariska néni mivel játszott? Babát nem készítettek?

AK: Babát izébű, a málé izébű csináltuk a babát. Összekötöttünk két botot, arra csináltunk csuhébú ruhát, meg a fejét. És rajzoltunk szemet meg száját neki.

K: És azt a felnőttek segítettek csinálni vagy maguk?

AK: Nem, mi magunk. Persze. És akkor vót még, hogy kint játszottunk, így a fiúkkal, mert ott ahogy Forgolányba laktam, és vótak mindenkinél lócák, már ilyen ülőke. És sárbú csináltunk pukkantót.

K: És azt hogy tetszettek?

AK: És akkor megfogtuk, rácsaptuk a lócára, az pukkant. Azt csináltuk. Futballoztunk ott kint.

K: Fiúkkal?

AK: Hát, hát ott nekem fiúk vótak.

K: És amikor már nagyobbak tetszettek lenni, ilyen párválasztó játékokat nem tetszettek játszani?

AK: Hát nem nagyon vót arra idő.

K: Vagy a fiúk nem tréfálták meg a lányokat valamivel? Ha mentek esetleg a fonóba, ott?

AK: Jaj, dehogyis nem. Ördögös játékokot játszottunk.

K: Az milyen?

AK: Hát az, mikor vót a fonó, láttad a guzsaly ott van, és akkor felvették, a nagybátyám felvette a fehér lepedőt magára, és kipirosította a fehér lepedőn keresztül az izét, és nagy szúró késsel, mint egy halál, jött befele. Na, akkor elbújtunk az ágy alá. Azt se tudtuk, mit, hogy. Kisgyermek vótunk még annak idején. És, úgyhogy ez vót. Úgyhogy jó vót régen, csak ugyi, nehéz vissza gondolni.

Név: Török Rozália

Születési idő: 1950

Születési hely: Forgolány

Vallás: Református

K: Tetszik akkor nekünk mesélni, hogy van e olyan játék, amire emlékszik, amit gyermekkorában játszottak?

AK: Hát még régen nem vót játék. Régen játszottunk, amivel vót. Csináltunk babát, olyan izébű. Kocsánybú, na. Ilyeneket, ilyenekkel játszottunk.

K: És még mit tetszettek csinálni? Volt valami ilyen játék, amit eltetszettek készíteni? Például hangszert?

AK: Hangszer? Há hon vót hangszer?

K: Hát például, hogy hegedút, ilyen nádból, vagy valami ilyesmit.

AK: Jaj, cirokbú csináltunk.

K: Azt akkor tetszettek?

AK: Hát már mama, nagyanyám csinálta. Akkor nagyapa kocsánybú csinált a disznóolat, mindbe rakott egy-egy pici darabot, a vót a kismalac. Na hát ilyesmikkel játszottunk. Hát nekem nem vótak úgy, mint máma, máma már beszélni nem kell. Millió darab játék fent a szekrény tetején, meg a nyavalyába.

K: Mondókákra tetszik emlékezni?

AK: Mit tudom én már mondókák, hát ilyen mondókák.

K: Az unokáknak nem tetszett valamilyet tanítani?

AK: Na hát én már mesélek nekik. A jány azt mondja, mama mondd el nekem a púpos mesét. Meg a kismalacot.

K: És kiszámolókat? Például, hogyha játszottak valamit és csapatokat kellett csinálni.

AK: Hát ilyen egy, petty, libapetty, tied lesz a huszonegy. Hát így számolgattuk mi, na ilyeneket játszottunk.

K: És ezt milyen játékokhoz tetszettek használni?

AK: Hát, az ember nem olyan, hogy bejön a fejébe, olyan, hogy folyamatosan beugrik valami. Hát régen más vót. Régen nem ilyen gyerekkora vót az embernek. Semmi játék nem vót.

K: A fiúk mit játszottak?

AK: Hát azok céráztak. Emlékszel? Te is, te nem céráztá? (A szobában lévő másik személytől kérdezi)

Úgy né, a labdát fellökték, és akkor bottal ütötték. Úgy.

K: Már volt akkor labda?

AK: Hát persze, rongybú.

K: Akkor azt is tetszettek csinálni?

AK: Hát olyanokat összetekertünk, aztán hát, meg a szülők, meg a nagyszülők, azok inkább törődtek. Ugyi na, a gyerekekkel, hogy hát valamit játsszon. Hát meg fogócskáztunk.

K: Az iskolába valamit nem tetszettek játszani?

AK: Mit tudom én mi vót az iskolába. Nem is jut eszembe semmi, hogy hogy is vót. Na hát az iskolába nem vót. Hát az iskolába csináltunk olyan izéket, ni. Fél lábon ugráltunk, még ma is a gyerekek játszanak. Hát olyan kis izéket, krétábú megrajzoltuk, vagy a homokba, ilyeneket játszottunk.

K: És a fiúkkal együtt tetszettek játszani, vagy inkább a fiúk külön és a lányok is külön?

AK: Á, hát a fiúk külön, a jánnya nem, mer akkor mindig verekedtek. Mert a fiúk milyenek, úgy, mint ma is, nem olyanok, mint a kisjányok. Habár ez, ez a kisjány, ez, ennek nem kell baba. Ennek az autó. (A szobában lévő kislányról beszél)
Akkor, amikor vót má ez a málénak, ez a selyme, olyan babákat csináltunk, hogy az vót a haja. Hát másképpen vót. Hát régen olyan világ vót, szegény világ vót, nem, mint, még máma a cigányok is jobban élnek, mint régen. Hát ez így van.

K: Ügyességi játékokra nem tetszik emlékezni?

AK: Mire?

K: Ügyességi játékokra. Például, hogy ugráló köteleztek és ki mennyit tud ugrani.

AK: Hát csináltunk, azokat az ugráló köteleket, azokkal játszottunk, hát más egyéb mi vót. Nem vót, mint ez a karika is, látom a pulyának.

K: Miből készítették ezt az ugráló köteleket?

AK: Na mibű? Madzag, hát mi? Hát akármí. Még akármilyen izé. Egy szál madzapot, oszt jól van. Vót, hogy ketten forgatták a köteleket, egy ugrált, vagy vót, hogy aki ugrált az fogta a köteleket is.

K: Főzőcskézni tetszettek?

AK: Hát persze, hogy főztünk.

K: A nagyokat tetszettek akkor utánozni?

AK: Na, hát persze. Meg hát mi magunknak, jaj, hát összevágtuk, meg elloptuk mamától inkább, mer az ugy, na, a mamák mindég jobban a gyerekekhez, a szülőknek ugyi

nem nagyon vót idejük. Elszedtük a zódséget, felhoztuk a kertbű, összeváltuk, na meg hát, mint a gyerekek, mi külön főztünk. Mama segített, magyarázta, hogy ezt hogy kell. Vittük nagyapának, kóstold meg nagyapa, milyen finom. Na, hát persze, az öregek játszanak a gyerekekkel. Úgy, mint most, aki játszik. Hát én ezekkel annyi minden bolondságot elművelek, hogy valóban.

K: Tetszik-e ismerni ezt a mondókát, hogy Csíp, csíp csóka?

AK: Hát persze.

K: El tetszik tudni mondani?

AK: Csíp, csíp csóka. Vak varjúcska. Jó vót-e a kisfiúcska? Ha nem vót jó a kisfiúcska, csípted meg őt vak varjúcska.

Süss fel nap, fényes nap, meg mit tudom én, hát persze. Hát meg már én is, mikor iskolba jártam. Hát nem olyan vót, mint most. Még ezek a versek is, vagyis ezek a mese félék. Már most már van variálva.

Még a kisfiúval tanígtattam, de nem is tudom honnen, nem emlékszek már rá, hogy búbos tyúkom ide hallgass. A fiú annyira élvezte. És már elfelejtette, pedig akkor olyan éves lehetett. Most meg a jány tanulja.

K: És ezt el tetszik még tudni mondani?

AK: *Búbos tyúkom, ide hallgass! Kis kertembe ne kapargass. Ha kivájud a virágom, búbos tyúkom, majd megbánod. Megkergetlek, meg is foglak, nagy fazékba beleduglak, megkopasztlak, gonosz pára, meg is eszlek vacsorára.*

K: Voltak-e olyan játékok, amit például csak télen játszottak, vagy csak nyáron?

AK: Hát télen csak sikanyóztunk meg hógolyóztunk.

K: Korcsolya volt már abba az időbe?

AK: Áá.

K: És azt hogy tetszettek készíteni?

AK: Na hát csak szaladgáltunk, meg hóembert készítettünk. A fiúknak meg olyan korcsolya. Hát a málé kórót összekötötték, felmadzagolták a lábukra. Az vót a korcsolya.

K: És akkor ezt csak a fiúk? Ezt a lányok nem csinálták?

AK: Nem, Hát a, nekünk nem szabad vót, amit a fiúk játszottak. A lányoknak el kellett onnan menni.

K: És szánkózni tetszettek?

AK: Hát, persze, hogy szánkóztunk. Hogyne szánkóztunk vón, mint most.

K: És nyáron milyen játékokat játszottak?

AK: Na, hát, nyáron, hát nyáron mikeket is csináltunk. Hát így ültettük mindég, letéptük a virágot, virágos kis kertet csináltunk, na, hát ilyesmiket.

K: És olyat nem tetszettek csinálni, hogy ilyen virágokat leszedtek és ékszereket készítettek belőle.

AK: Dehogynem. Abbúl a kalakáncbú olyan hosszú nyakláncokat csináltunk, abbul a sárga virágbul. Meg a fejünkre fontunk koszorút abbúl a sárga virágbul. És hát ilyesmiket.

K: Nem volt valami olyan játék, amit szüretkor játszottak?

AK: Hát nem. Nem vót olyan élmény, mint a nagyobbaknak.

K: És például lakodalmasdit nem tetszettek játszani?

AK: Jaj, dehogynem.

K: És az hogy zajlott?

AK: Hát úgy, hogy hát felvettünk egy függönyt, ami olyan rossz függöny, és akkor rendesen felötöztettük egy kisjányt.

K: Azt hogy tetszettek megválasztani, hogy ki legyen a vőlegény meg a menyasszony?

AK: Na, hát egy ksjányt kiválasztottunk. Egy kisfiú vót a vőlegény. Meg bújócskáztunk.

K: Párválasztó játékokra tetszik emlékezni?

AK: Jaj hát játszottunk mi valami *Körben áll egy kislányka*, úgy megfogtuk egymás kezit, körbe, oszt akkor mindig, rámutattunk, az kifordult és akkor így.

Pukkantóztunk. Sárbul csináltunk golyókat, beleköptünk, s akkor, ugyi kinek szólott legnagyobbat.

K: Találós kérdésekre tetszik emlékezni?

AK: Hát azok vótak, persze. Má még nagy korba is. *Hogy fellökjük fehér, leesik sárga*, meg mit tudom én.

Játszottuk a *kinn a bárány, benn a farkast is*. Meg a *tűzet, viszek, ne lássátokat is*. Hát mikor vót az. Ezelőtt hatvan évvel. Meg *Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt báránykáim megfagynak*.

K: Ezeket a játékokat kitől tetszett tanulni?

AK: Na hát mi egymástú. Vót, hogy egyik hallott valamit, akkor elmondtuk, akkor meg akarta mindenki tanulni, aki megakarta.

K: Köszönöm szépen.

Név: Molnár Erzsébet

Születési idő: 1937

Születési hely: Forgolány

Vallás: Református

A felvételt készítette: Bíró Bernadett

AK: Tente baba, tente, kisült a kemence. Benne vót a lángos, megette Papp János. Ez jutott eszembe, hogy amikor altatták a gyermekeket elfele. És amikor aludni küldték, megint. Jézusom, Jézusom, aludni megyek. Segíts és áldj meg, hogy mindig jó legyek. Tudom, hogy egyedül rossz lesz nagyon. Szeretsz te is engemet, nagyon, nagyon. Ezt akartam neked, esze, be jutott.

K: Köszönjük szépen.

Név: Szántó Emma

Születési idő: 1951

Születési hely: Csepe

Vallás: katolikus

K: Szakdolgozatomban a népi játékok változásával foglalkozok. Ennek okán Csepe idős embereitől kérdezem azt meg, hogy milyen játékokat játszottak régen. Ön milyen játékokra emlékszik vissza?

AK: Hát jányom, régen olyan szegény világ vót, hogy nekünk is dógozni kellett. Nem vót idő játszani. Nagyon keveset játszottunk. Sokat pukkantóztunk, arra emlékszek. Amikor sár vót, a kezünkbe vettük és odavágtuk jól a földre, hogy minél nagyobbat pukkanjon.

K: Milyen mondókákra tetszik emlékezni?

AK: Hát nem emlékszek én már ilyenre, *Cirmos cica jajj, hova lett a vaj? Ott látom a bajszodon, most lesz neked jaj.*

Ecc, pecc, kimehetsz, holnapután bejöhetsz.

Csiga biga gyere ki. Ég a házad ide kinn. Kapsz tejet, vaját, hónapra is marad.

K: Kiszámoló mondókákra még tetszik emlékezni?

AK: Hát több nem jut eszembe. Nagyon sokat labdázunk. Csináltunk rongybú labdát, mer még nem nagyon lehetett kapni, nagy dolog vót, ha valakinek vót már labdája.

K: És milyen labdajátékokat játszottak?

AK: Cicáztunk. Meg csak úgy dobáltunk egymásnak. A fiúk meg futballoztak. Meg sokat futozgáltunk. El kellett egymást kapni.

Meg tudod, vót az ugrálás. Rajzoltunk a földre kockákat, és azokba ugráltunk. Egyszer egy lábon, utána kettőn, utána háttal. Ilyen feladatok vótak.

K: Ezeket a fiúkkal együtt tetszettek játszani?

AK: Mikor hogy. Vót hogy velük, de vót, hogy csak jányok.

K: Milyen játék volt, amit csak a lányok játszottak?

AK: Hát a jányok babáztak. Készítettünk babákat magunknak. Rongybú, vagy a málé hajábú. És akkor avval játszottunk.

Meg sokat varrtunk, nagyanyám engem is megtanított varrni. Azzal sok idő telt el.

Név: Szabó Mária

Születési idő: 1952

Születési hely: Csepe

Vallás: reformárus

K: Munkámban a népi játékokkal foglalkozok, és arról szeretném önt kérdezni, hogy milyen játékokat játszottak gyermekkorában. Kezdjük a mondókákkal. Milyen mondókákra tetszik tudni visszaemlékezni?

AK: Hát mikor vót az már. *Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a ludaim megfagynak. Akkor Cirmos cica jajj, hová lett a vaj? Ott látom a bajuszodon, most lesz neked, jaj. Csíp, csíp, csóka, vak varjúcska, jó volt-e a kis Jánoska? Ha nem vót jó a Jánoska, csípd meg őtet vak varjúcska.* Hát többre nem emlékszem. Jaj meg *Lementem én a pincébe vaját csipegetni. Utánam jött öreg apám bottal veregetni. Nád közé bújtam, nádsípót fújtam. Az én sípom így szólt, di-dá-dú, te vagy az a nagyszájú.*”

K: Ezeket a mondókákat kitől tetszett tanulni?

AK: Hát a puja tanulta egymástú, hát kitül.

K: Milyen eszközöket készítettek a játékhoz? Készültek-e hangszerek?

AK: Hát persze, meg csörgőket csináltunk főként, azt könnyű vót elkészíteni. Vót egy olyan virág, aminek a leveleit lehúztuk és az csörgött. Készítettünk hegedűt nádbú vagy mibú. De azt nehéz vót megcsinálni. Labdákat rongybú csináltunk, hát nagyon szegény világ vót.

K: Ügyességi játékokra tetszik emlékezni?

AK: Hát fogócskáztunk, vagy kacsáztunk a vízen. Cicáztunk nagyon sokat. Egy állt közepén, a többi szélen és úgy szaladgáltunk. Meg a körbe játszottunk valami fehér lilionszálat. De hát én arra már nem emlékszek, hogy hogy vót.

Név: Barna Lenke

Születési idő: 1948

Születési hely: Forgolány

Vallás: Református

K: Arra lennék kíváncsi, hogy milyen játékok voltak megfigyelhetőek gyermekkorától kezdve. Mikor megszületett a gyerek, miket játszottak vele? Milyen mondókákat mondtak? Milyen állatcsalogatókat, az időjáráshoz milyen mondókákat intéztek?

AK: Játszottunk is mi mikor kicsik vótunk ilyen *Kint a bárány bent a farkast*.

K: Azt hogy tetszettek játszani?

AK: Hát hogy zajlott? Hát szaladtunk. Az árokba bent vót egy, a farkas, és akkor át kellett szaladni az árkon, oszt kiáltottuk. Ha elfogott bennünket, akkor mi lettünk. Akit elfogott, az maradt.

K: Kiszámolókat tetszik tudni?

AK: Igen. Ecc, pecc, kimehetsz. Ez is vót.

K: Ennek el tetszik tudni mondani a szövegét?

AK: Nem tudom végig. Meg *Lap, lap, lap. Levelező lap. Rá van írva nagybetűvel, hogy te számár vagy*. Ilyen körbe játszottunk, és akkor így mondtuk, és akkor az a körből kizáródott. Akkor leültünk az árokpartra, mikor ilyen sáros idő vót. Pukkantózni. És csináltunk ilyen sárbul, ilyen kis kerekeket, beleköptünk, odavágtuk, jó nagyot szólott. Ez így sároztunk. Na, ilyeneket játszottunk. Hát a mi időnkbe. Hatvan évvel ezelőtt. Akkor kockáztunk. Csináltunk sárbugy ilyen kis négyszögletes kockákat, széjjelraktuk, megszáritottuk, az jól megszáradt és akkor kockáztunk vele. Játszottunk. Aztat így felhajítottuk, felkaptunk egyet, megint felhajítottuk, felkaptunk egyet belőle. Akkor jártunk tallózni. Pulyák összeverődtek és akkor mentünk tallózni búzát, amit learattak. És akkor, amit ott elhagytak a földön, mi meg mentünk tallózni. Hát ezek olyan kedvbű csináltuk, nem azért, hogy na, minket küldtek.

K: Játékokat tetszettek készíteni? Például babát?

AK: Hát nem nagyon babáztunk mi annak idején. Kint szerettünk lenni a szabadba, a mezőn menni, meg kinn ülni a kisajtóba, összeverődtünk jányok, oszt így inkább kockáztunk, akkor körbeálltunk, akkor az árkokon szaladgáltunk keresztül, ilyeneket. Kint foglalkoztunk játékokkal.

K: És a fiúkkal tetszettek, vagy külön?

AK: Hát nem, ha verődtek hozzánk fiúk, akkor ott vótak, ha nem, akkor nem, akkor jányok vótunk magunkba. De hozzánk verődtek.

K: És olyanra nem tetszik emlékezni esetleg, amit csak a lányok játszottak, vagy csak a fiúk?

AK: Hát nem vót úgy külön. Hát így csak ilyen együttesbe vótunk. Ez nagyon régen vót.

K: Ügyességi játékokat tetszik tudni?

AK: Rendeztünk versenyeket. Futozgáltunk. Oszt, na, aki elsőnek beért, ki vót ilyen cél téve, és aki elsőnek beért, futottunk. Na meg vót itt egy horvát -kert. Itt ni, Forgolányba. Na és az tele vót gyümölcsössele, na és vót olyan, na, hát annak vót a gazdája egy, annak a Béla bácsinak az apja. Egy régi, öreg bácsi vót. Mindig megkérdeztük tőle, hogy tessék megengedni nekünk, hogy menjünk *cérázni*. Így hívták a játékot. Hát mentünk is. Na, a céra olyan vót, hogy vót ilyen teniszlabdák, és akkor két csapat vót. Összevergődtünk, az egyik csapat, az a másik, és akkor egy nagy fát, egy nagy rudat leszúrtunk, na és akkor egy feladta a labdát és azt egy bottal el kellett találni. És ha azt nem fogták meg a labdát, akkor még mi fennmaradtunk, mi vótunk. Viszont vót, hogy elkapta, aki elkapta, akkor az lesült az a csapat, és lement a másik csapat, feljött a másik. Na de azt el kellett tanálni a teniszlabdát bottal. Így ni, feladták, az felment, a másik meg elütötte. Ez olyan jó játék vót, úgy szerettük, hogy minden estére mentünk oda a kertbe.

K: Jártak fonóba is, nem?

AK: Jártunk, igen.

K: És ott valamilyen játékot esetleg tetszettek játszani?

AK: Ott nem, ott fontak. Fonás vót. Vagy összeültünk kézimunkálni is. A jányok összeültünk, varrtunk, mindenféle kézimunkákat, ki hogy. Na, hát ez már nem gyerekként vót, hanem nagyobb korba. Összeültünk, és na, varrogattunk. Na de vót fonó. A farsangolás. Vótak. A jányok összejöttek. Gyönyörű guzsalyok vótak, arra a szösz rá vót kötve gyönyörűen, szalagoson, az én nagyanyám is, nagyon sokat font az én nagyanyám, és én attú ragadt rám. És gyönyörű piros szalaggal átkötve. És így fonni kellett. Orsó vót, nyálazni kellett a szösz, és ahogy jött. Na, hát mi vártuk, mi azér mentünk, hogy várjuk a

farsangosokat. Felötöztek ugyi, még asszonyok is felötöztek. Alig vártuk, hogy felötözzenek. Alig vártuk a farsangost, mert akkor aztán vagy hermónikával jöttek, vagy csak úgy, és akkor danolni is kellett nekik. Hát akkor félreraktuk a guzsalyokat, meg mindent, és akkor leállottunk táncolni. Meg hár vót az, hogy ahogy fontak, a fiúk bejöttek, ahon fontunk, hát el kellett lesni az orsót. Így ahogy kieresztődött, ahogy fonódott, és ügyelt az a jány rá, hogy el ne lopja, mert hát azt ki kellett váltani a fiuktú.

K: És azt hogy?

AK: Hát meg kellett puszilni a fiút. Na és ügyeltek a jányok arra, na de csak sikerült ugyi. Persze elvette az orsót, ki kellett váltani.

K: Lakodalmasdit tetszettek játszani?

AK: Hát az nem tudom. Nem nagyon.

K: És főzősckézni?

AK: Főzősckézni sárbú főztünk. Meg így ni, elkerítettünk az udvaron ilyen fábú konyhát, meg mindent, oszt főzősckéztünk sárbú ezt-azt, kavaricáltunk.

K: És régen még olyat nem tetszettek esetleg csinálni, hogy leszedtek valamilyen virágot, valamilyen növényt és abból ékszert készítettek?

AK: Hát, hogy mondjam, vót az a fehér, ilyen kis, hát nem tudom neked megmondani, hogy hogy hívják, az is ilyen fán termett, ilyen fehér bogyó. Na aztat felfűzőgettük gyöngynek. Meg így virágot, azt tudod, hogy csináltuk a virágot, préseltük. Megszárítottuk és bepréseltük a könyvbe, ilyen ibolyát, vagy ilyen kis jószagú kis virágokat.

K: És a kalakánccal?

AK: A kalakáncot, aztat megént így össze, letéptük a virágját és akkor így összedugdostuk és abbul ilyen kalakáncbú csináltunk ilyen több nyakláncokat. Csináltuk mindég.

K: Az ugróiskolát tetszik ismerni?

AK: Jaj a kötéllal. Egyik is ott megfogta, a másik is, odaállot és mi meg ugráltunk. Vót ilyen. Persze, hogy vót. Meg egymagába is. Ugrókötelen, igen. Meg vót már utóbb ez a nájlón, kerek, oszt a derekunkon. Na, még kricceltünk. Így hívták a kriccelést. Az meg olyan vót, hogy azt is így kirajzoltuk, még az iskolába is, mikor jártunk, mikor kijöttünk órárú, azt meghúztuk, és vótak ilyen bokszos skatulyák, vagy még üvegbül is vót, mer az jobban siklott az üveg. Na de mindegy, kinek mi vót, mert ezt többen is játszottuk. És lelöktük és akkor aztat, egyikbül átlöktük a másikba és vissza így ki. Na de lábbal kellett.

K: Az iskolában még mit tetszettek játszani?

AK: Hát ott, kosárlabdáztunk az iskolába. A szüneten nem nagyon vót időnk.

K: Találós kérdéseket tetszettek egymásnak mondani?

AK: Hát, mondogattunk.

K: Milyeneket? Arra tetszik emlékezni?

AK: Hát kitudja azt már.

K: És, amikor nagyobbak tetszettek lenni, a fiúkkal párválasztó játékokat tetszettek játszani?

AK: Nem játszottunk. Akkor már udvarlónk vót. Igen, még vótak az iskolába még, hogy mindig fel kellett menni vasárnap az iskolába, mert hát akkor tiltották a templomot, nem mehettünk a templomba, és mindig kiadták parancsba nekünk, hogy menjünk. Vasárnap fel kellett menni az iskolába, na de akkor már ott, aki tudott hermónikázni, hozott hermónikát, táncoltunk.

K: Még mondókákra nem tetszik emlékezni?

AK: Csípi, csóka, vak varjúcska. Régen vót, elfelejtettem.

K: Esetleg hangszereket, növényből nem tetszettek készíteni?

AK: Hát dehogyisnem.

K: És mit?

AK: Ilyen furulya szerúségeket. Kifürkáztak, oszt fújták.

K: És azt miből?

AK: Hát, ilyen nem tudom.

K: És az akáclevéllel nem füttyöltek?

AK: Dehogyisnem, avval is. De nem tudom már megmondani, mert ilyen vastagszerű szára vót annak a növénynek. Na de annak tudni kellett, hogy hon vágja le aztat, hogy ha kidógozza a tetejénél, ki kellett, hogy aztat a kezivel, hogy na, tudjon hangokat adni. Vótak erre is olyan fiúk, jányok. Meg hát levéllel is így.

K: És hogy füttyültek ezzel az akáclevéllel?

AK: Hát oszt én nem füttyültem vele sose.

K: Milyen labdajátékokat játszottak?

AK: Hát igen, az a cérázás, meg vótak ilyen nagyobb labdák, aztat meg a falra. Vót tízes, kilences, labda, rá a falra. Ha tíz, akkor tízet kellett ütni a labdán. Na de ha leesett, akkor lebuktad, odaadtad a másiknak, az csinálta. Meg hát, így egymással is dobáltuk a labdát, egymásnak. A földön is játszottunk.

K: Akkor ebben is versenyeztek?

AK: Ebbe is versenyeztünk, mindég. Versenyeztünk egymás ellen. Ha nem sikerült, akkor odaadtuk a másíknak. Mer a másík is szeretett vón nyerni.

K: Kitől tetszett a játékokat tanulni?

AK: Hát, nem tudom megmondani neked. Egyík a másíktú.

K: És egy korosztály játszott?

AK: Mindenfélék. Nagyobbak vótak, kisebbek vótak.

K: És télen volt valami játék?

AK: Télen iskolába jártunk csak. Síkanyóztunk. Egyík arokbú a másíkba futozgáltunk.

K: Korcsolyázni tetszettek?

AK: Hát, van, aki korcsolyázott, van, aki csak úgy síkanyózott. Ilyen hosszan, nekifutottunk jól, és a lábunkkal. Szánkózás vót, síkanyózás vót télen. Kézimunkálások vótak, esztováta, szüvések vótak.

Még vót a *Bújj, bújj, zöld ág, zöld a levelecske. Nyitva van az aranykapú. Csak bújzatok rajta. Nyisd ki rózsám, kapudat, kapudat, had kerüljem váradat, váradat. Szita-szita péntek, szerelem csütörtök, dobszerda.* Ezt csak a jányok. Na vót, hogy a fiúk bakapcsolódtak. Fogtuk végig. Összefogóztunk, kapuba, oszt akkor bújtunk alatta, danoltuk eztet. Ilyen is vót.

Akkor vót még egy. Azt is két csapatba játszottuk. Kiabáltuk, hogy *Gyerket haza libuskáim. Nem megyünk. Gyertek haza túróstészára. Nem megyünk.* Ugyi meg vót súgva a csapatnak, hogy aki azt foga kiáltani, hogy na, gyertek haza levesre, akkor arra haza kellesz szaladni. Na de ezt nem tudta senki. Mondtunk egyebeket. *Gyertek haza libuskáim pergelt levesre, nem megyünk, kiabálták.* Akkor már, mikor úgy vót, amire haza kell, hogy gyertek, akkor arra csak futottak hazafele. Hát ilyen játék is vót.

Egy, kettő, három, négy. Te kis kutya, hova mégy? A híd alá kakálni, három vasat tanálni. Ez is vót, ilyesmi.

A süss fel napot is játszottuk. *Süss fel nap, fényes nap. Kertek alatt a lúdaim megfagynak. Csiga biga, nyújtsd ki szarvad, ha nem nyújtod, földhöz váglak.* Így mondtuk. *Csiga, biga, gyere ki, ég a házad, idekinn.* Hát vótak sok ilyenek. Hát minden feledésbe merül. Vót még a *Hinta, palinta. Szépen szól a pacsirta. Lökd meg János a hintát, elérjük a pacsirtát.*

K: Köszönöm szépen!

Kérdőív

1. Nem
2. Életkor
3. Lakhely
4. Gyermekkorodban játszottak-e veled a szüleid/nagyszüleid?
 - a) *igen*
 - b) *nem*
5. Ha az előző kérdésre igennel válaszoltál, akkor mit játszottak veled a szüleid/nagyszüleid?
6. Milyen játékokra, mondókákra emlékszel vissza gyermekkorodból?
7. Milyen mondókákat intéztél az időjáráshoz, vagy állatokhoz?
8. Milyen eszközöket használtál a játék során?
9. Játszottál olyan játékokat, amelyekben a felnőtteket utánoztad?
 - a) *igen*
 - b) *nem*
10. Ha az előző kérdésre igennel válaszoltál, akkor milyen játékok voltak ezek?
11. Az előző kérdésekben leírt játékokat, mondókákat kitől tanultad?
 - a) *szülők*
 - b) *nagyszülők*
 - c) *testvérek*
 - d) *barátok*
 - e) *egyéb*
12. Ugróiskola- megrajzoltuk a földre, és azt kellett végigugrálnunk. Ezt a játékot:
 - a) *ismerem és játszom/játszottam is.*
 - b) *ismerem, de nem játszom/ játszottam*
 - c) *nem ismerem*
13. Tűzet viszek, ne lássátok! Ezt a játékot:
 - a) *ismerem és játszom/játszottam is.*
 - b) *ismerem, de nem játszom/ játszottam*
 - c) *nem ismerem*
14. Kinn a bárány, benn a farkas.
 - a) *ismerem és játszom/játszottam is.*
 - b) *ismerem, de nem játszom/ játszottam*

c) *nem ismerem*

15. Hogyan folytatnád a következő mondókát: Süss fel nap, fényes nap...?

a) *kertek alatt a bárányok megfagynak.*

b) *kertek alatt a ludaim megfagynak.*

16. Lementem én a pincébe vajot csipegetni... Hogyan folytatódik a mondóka? Írd le végig a szövegét!

17. Ecc pecc, kimehetsz... Hogyan folytatódik a mondóka? Írd le végig a szövegét!

18. Csiga, biga, gyere ki..! Hogyan folytatódik a mondóka? Írd le végig a szövegét!

19. Fontosnak tartod azt, hogy a gyerekek ismerjék ezeket a játékokat?

a) *igen*

b) *nem*

c) *talán*

20. Az előző kérdésre adott válaszodat indokold röviden!

21. Mit gondolsz, milyen hatással van a gyerekre a játék?

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007910757

Дата перевірки:
18.05.2021 15:21:02 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
18.05.2021 22:28:13 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Kökörcsényi Fruzsina_Magyar szak_Szakdolgozat_2021

Кількість сторінок: 74 Кількість слів: 21436 Кількість символів: 151524 Розмір файлу: 1.28 MB ID файлу: 1008002883

2.83% Схожість

Найбільша схожість: 0.8% з Інтернет-джерелом (<https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>)

2.83% Джерела з Інтернету

231

Сторінка 76

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел